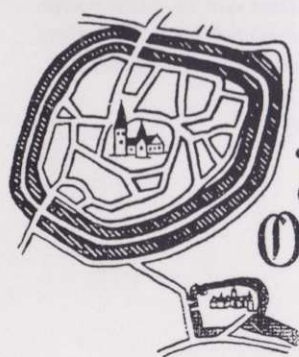
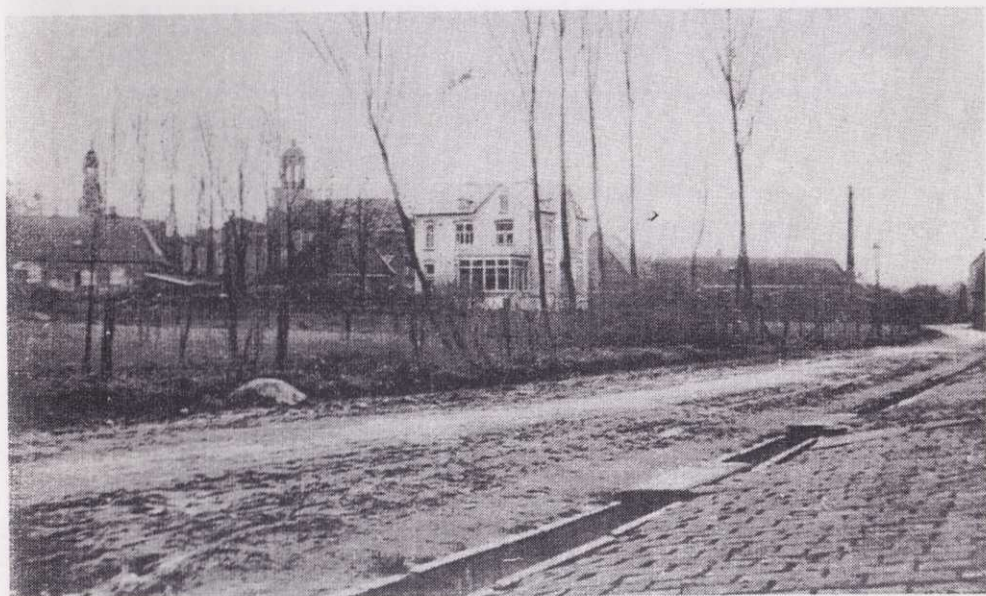

9^e jaargang 1991

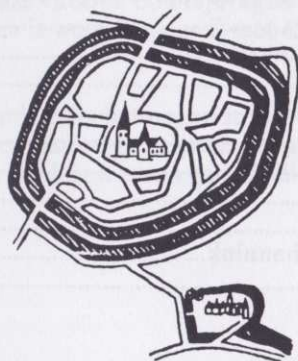
Jaarboekje

Stichting
Heemkunde
Ootmarsum

JAARBOEKJE

STICHTING HEEMKUNDE OOTMARSUM 1991

Almelosestraat (ca. 1920)

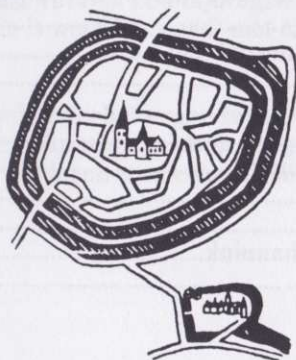
De foto op de omslag geeft een beeld van Ootmarsum vanaf de Almelosestraat, ongeveer ter hoogte van de huidige Paaskampstegge.

Links de achterzijde van het dubbele woonhuis van Heupink en Reinders aan de Westwal (nog in oude staat). Het witte huis in het midden is de in 1911 gebouwde villa Vredeoord van notaris Kleinschmit (nu hotel Jolanda). Rechts met lange schoorsteen is de Stoomzuivelfabriek "Tubantia" te zien. Deze werd in 1894 gebouwd en was eigendom van G. Oosterwijk. De fabriek werd in 1927 gesloopt. Op die plaats woont nu B. Geerdink. Verder zijn de torens van de R.K. en de N.H. kerk te zien. Het huidige klooster was toen nog niet gebouwd.

Let ook op de onverharde Almelosestraat met goot.

JAARBOEKJE

STICHTING HEEMKUNDE OOTMARSUM 1991

Inhoudsopgave

Inhoud.....	2
Inleiding.....	3
Voorwoord.....	4
Jaarverslag.....	5
Vorbereiding Jubileum-expositie.....	11
Bestuur en werkgroepen.....	12
Het woord is aan de werkgroepen	
* Werkgroep Geschiedenis I: Erve Vinke	13
* Werkgroep Geschiedenis II: De Markt	16
* Natuurstudiegroep.....	21
* Vogelwerkgroep: De Kerkuil.....	22
* Werkgroep Bibliotheek: Boekenlijst	24
* Werkgroep Schoolboekje	25
* Werkgroep Genealogie: Hoe vind ik mijn voorouders.....	26
* Suppoostenwerkgroep	27
Van oude aktes en een muziktent	28
30 Jaor Paoskearl	32
Wie kent ze nog?	36
Gevelsteen Synagoge	39
Kroniek van 't Molenhuisje	42
Alles veraandert	50
De Duitse Orde	51
'n Präötke met Loei Johannink.....	58
Kroniek 1991	64

Gezegden en uitdrukkingen

Ook dit keer weer een aantal Twentse uitdrukkingen en gezegdes her en der door het Jaarboekje verspreid.

Mocht u ook over dit soort uitdrukkingen beschikken, dan houden we ons aanbevolen; ze zullen zeker een plaatsje in een volgend Jaarboekje krijgen.

Inleiding

Veel gevarieerde onderwerpen, zodat een brede lezerskring plezier aan het Jaarboekje Heemkunde beleeft. Dat is elk jaar het streven en als we de inhoud van dit Jaarboekje bekijken, dan kunnen we met enige tevredenheid zeggen, dat we in onze opzet zijn geslaagd.

Wat te denken bijvoorbeeld van het verhaal over "ons eigen" Molenhuisje en over het Erve Vinke.

Ook dit jaar hebben we weer een natuurkundig onderwerp en geeft de Kroniek een overzicht van belangrijke gebeurtenissen uit het afgelopen jaar.

Onder het motto "Wie kent ze nog" plaatsen we ook dit jaar weer een oud liedje/gedicht. Het is nog uit ons eigen archief afkomstig, maar we hopen dat er voor deze rubriek ook bijdragen van anderen komen.

Een aantal bladzijden is weer "versierd" met een ouderwetse, Twentse spreuk.

Het jaarboekje Heemkunde, het negende al weer, is een weergave van wat er in 1991 aan heemkundige zaken is vastgelegd.

We hopen dat u aan het lezen ervan genoeg zult beleven.

*Ben Morshuis
Harry Oude Elberink*

Dat wark geet oe in de butte zittn.

Voorwoord

Het jaar 1991 was voor onze Stichting Heemkunde een mijlpaal. Immers in dat jaar hebben we ons 25-jarig jubileum, gedurende het Pinkster weekend en in de tijd daarna, gevierd.

De daaraan verbonden tentoonstelling "De Commanderie in Beeld" was wel het hoogtepunt.

De reacties waren overweldigend, heel Ootmarsum en in het bijzonder de leerlingen van de basisscholen weten nu, waar de Commanderie heeft gestaan en hoe deze er uit heeft gezien.

Het bestuur, de werkgroepleden en vrijwilligers hebben veel werk verzet, maar kunnen tevreden en voldaan terugkijken op een geslaagd en succesvol jubileumjaar.

Ik wil bij deze, ook namens het bestuur, een ieder nog eens hartelijk bedanken voor het vele werk en de getoonde belangstelling.

De bedoeling was om de tentoonstelling "De Commanderie in Beeld" eind 1991 te beëindigen, maar wegens het succes zal deze ook dit jaar nog te zien zijn.

Naast de bestaande tentoonstelling zal in de periode van 3 mei t/m 15 juni de tentoonstelling "Bekijk het van beide kanten" worden gepresenteerd, dit naar aanleiding van het wegvallen van de grenzen.

Een en ander is tot stand gekomen, door samenwerking van 12 verschillende Heemkundegroepen en de Graftschaft Bentheim.

Op zichzelf een unieke gebeurtenis, omdat vaak gezegd wordt, dat Heemkundegroepen alleen maar solistisch bezig zijn.

Dat dit echter ook anders kan, bewijst de oprichting van de Stichting Heemkunde Twente/Oost-Salland, waar Ootmarsum ook deel van uitmaakt.

*Voorzitter,
H.H. Geerdink.*

Jaarverslag 1991

1. Bestuursvergaderingen.

Het bestuur vergaderde elke tweede dinsdag van de maand in het Molenhuisje behalve in de vakantiemaanden.

2. Jaarvergadering.

De voorzitter, de heer H. Geerdink, was statutair aftredend en hij werd met algemene stemmen herkozen.

3. Werkgroepenvergadering

Voor het eerst in de geschiedenis werd deze vergadering niet gehouden. Alle werkgroepleden waren te druk met de voorbereiding op de expositie over de Commanderie.

4. Donateursavond

Deze werd zoals gewoonlijk medio december gehouden en er waren 67 belangstellenden gekomen om te kijken en te luisteren naar het reisverslag van de heer J. Hosmar uit Vriezenveen. Met een gezelschap had hij zoveel mogelijk dezelfde weg genomen naar Rusland, zoals de Twentse handelaren dat 300 jaar geleden ook hadden gedaan. Door de veranderingen die er in Rusland de laatste jaren hebben plaats gevonden, was een aantal zaken duidelijk achterhaald.

5. Excursie

Op zaterdag 21 september vertrok een volle bus met 54 personen naar het Montferland met het kasteel Huis Bergh als hoofdoel. Men kreeg een rondleiding door het kasteel met een waardevolle collectie meubelen. Vanaf de grote verdedigingstoren had men een prachtig uitzicht over de omgeving. Men kreeg ook een rondleiding op de oude Grafelijke Munt, die in de 16e eeuw een grote bloei kende. De muntmeester toonde ons hoe vroeger een munt werd geslagen.

Excursie naar kasteel Huis Bergh in het Montferland.

Op de terugweg gingen we via de Eltenberg - met een fraai uitzicht over de Rijn - naar het Montferland en na deze prachtige tocht gingen we weer voldaan naar huis terug.

6. Zusterverenigingen

Op 18 maart kwamen de 10 zusterverenigingen uit de regio in Ootmarsum op bezoek om de onderlinge contacten te verstevigen. Dit gebeurt 2 maal per jaar. Een groot gedeelte van de avond werd gevuld met de bespreking over de organisatie van de expositie en de uitgave van het boek n.a.v. het jaar 1992. De grenzen vormen dan geen belemmeringen meer voor personen en handel. Met een heemkundevereniging uit Duitsland werd een boek geschreven en materiaal verzameld voor een expositie. Het werd snel duidelijk dat het werken met zo'n grote groep veel moeilijker werkt. Daarom werd een nieuwe stichting in het leven geroepen met een eigen financiële verantwoordelijkheid. De naam luidt: Stichting Heemkunde Twente/O-Salland.

Op 7 oktober kwamen we in De Lutte bijeen en ook nu weer vormden de expositie en het boek de hoofdmoot van de vergadering.

7. Heemkunde 25 jaar

Zaterdag 18 mei 1991 om 13.30 uur begon de officiële opening van het feest n.a.v. het 25-jarig bestaan van de Stichting Heemkunde Ootmarsum.

De voorzitter kon toen tientallen personen welkom heten in de Radboudzaal aan de Oostwal, waaronder de burgemeesters van Ootmarsum, Neuenhaus en Haselünne.

De aanwezigen werden eerst d.m.v. een dia-klankbeeld gewezen op de diverse hoogtepunten en activiteiten van de afgelopen 25 jaren.

Burgemeester Mr. W.P.M. Urlings van Ootmarsum zei in zijn toespraak onder meer dat hij blij was met zo'n actieve vereniging in zijn gemeente en hij waardeerde de inzet om zoveel mogelijk gegevens van Ootmarsum boven water te krijgen en vooral over de Commanderie.

Een groots opgezette opgraving zag hij echter niet zitten.

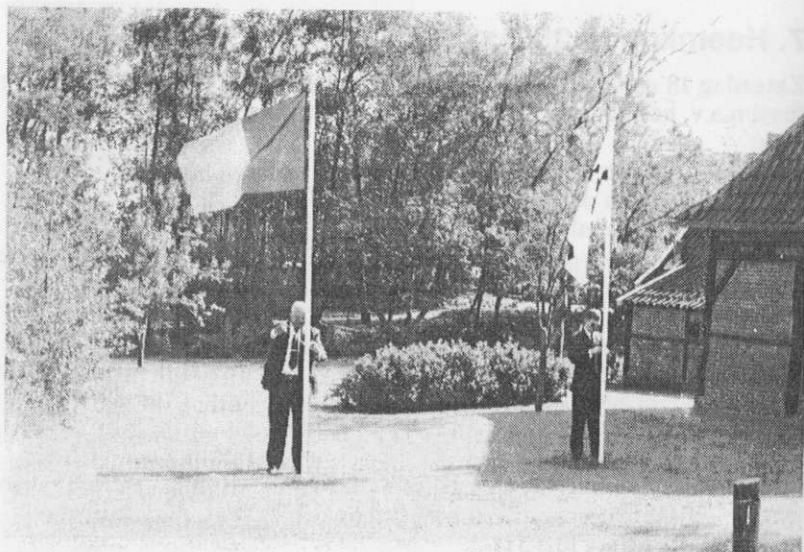
De heer J.H. de Vey Mesdagh, archivaris van de Ballije van Utrecht, hield een boeiende lezing over de "De Utrechtse Ballije van de Duitse orde gedurende de eerste eeuwen van haar bestaan". (Zie voor de tekst van die lezing blz. 51)

Een muzikaal intermezzo zorgde tussentijds voor een gepaste sfeer.

Om 16.00 uur ging het gehele gezelschap te voet naar het Molenhuisje om de tentoonstelling "De Commanderie in beeld" te openen.

Voor de receptie t.g.v. het 25-jarig bestaan was veel belangstelling.

Bij het Molenhuisje hijsen wethouder J. Hesselink (links) en voorzitter H. Geerdink de gemeentevlag en die van de Duitse Orde.

De officiële opening geschiedde door de wethouder van cultuur de heer J. Hesselink en de heer H. Geerdink. Zij hesen de blauw-gele vlag van Ootmarsum en de zwart-witte vlag van de Duitse orde. Vervolgens ging het hele gezelschap naar binnen.

De meeste aandacht trok de maquette van de Commanderie, gemaakt door de heren T. Jansen (constructie) en J. Essink (schilderwerk). Als voorbeeld diende een schilderij van Hobbema.

Geschiedeniswerkgroep 1 maakte een foto-galerie van boerderijen die vroeger tot de Commanderie behoorden en nu nog bestaan.

Geschiedeniswerkgroep 2 beeldde de loop van de beek uit vanaf de Kuiperberg en die het rad van het Molenhuisje van water voorzag.

De werkgroep flora en fauna en de vogelwerkgroep maakten een diorama van een beekdal met aangrenzend bos.

De werkgroep Bundeling Oude Verhalen vertelde de verhalen die over de Commanderie de ronde doen en m.b.v. dia's werden die duidelijk gemaakt.

De werkgroep genealogie maakte een stamboom van het geslacht van Heiden Hompesch. Deze familie woonde van 1624 - 1795 in Huis Ootmarsum.

De werkgroep dialect en folklore had een verzameling oude klederdichten tentoongesteld.

Op de expositie waren verder te zien een afbeelding van een Commandeur in volle uitrusting en diverse voorwerpen.

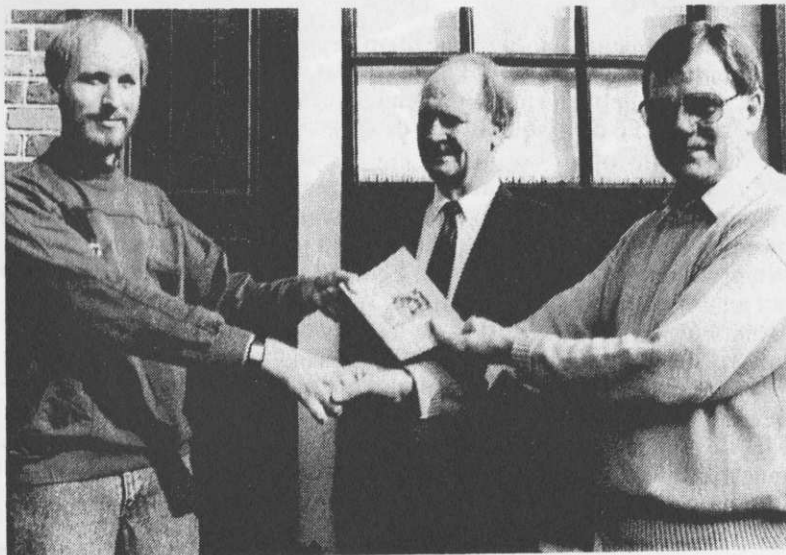
De heren H. Eweg en B. Morshuis hebben een boekje geschreven over alles wat bekend is over de Commanderie. Het ruim 100 blz. tellend boekje kreeg als titel: "Ridderbroeders, Horigen en Heren, Geschiedenis van de Commanderie Ootmarsum".

8. Het Molenhuisje

Het eerste volledige jaar van het Molenhuisje als museum zit er op. Zelf waren we er wel van overtuigd dat we met zijn allen in staat waren de exploitatie van het Molenhuisje op ons te kunnen nemen, maar we moesten dat ook nog aan de gemeente Ootmarsum tonen. Dit lukte uitstekend dankzij een groot aantal vrijwilligers die als suppoosten, schoonmaaksters, klusjesmannen en tuinlieden veel werk hebben verricht.

Het onderkomen zag er verzorgd uit en we konden elk moment bezoekers verwelkomen in een keurig gebouw. Voor de nieuwe expositie over de Commanderie waren we erg druk, maar elke werkgroep kreeg tijdig zijn werk af.

In totaal kwamen er vorig jaar circa 7500 bezoekers. Een groot gedeelte van de bezoekers bestond uit kinderen. Ook de hoogste groepen van

Clemens Klaas (links) biedt "zijn" fietsroute aan: een tocht langs de bezittingen van de Commanderie. Midden: H. Kouijzer; rechts: H. Geerdink.

de plaatselijke basisscholen hebben de expositie bezocht. We zijn blij dat het museum niet alleen door de toeristen wordt bezocht, zodat het museum ook een educatieve functie vervult in Ootmarsum. Het museum is van Pasen tot en met de herfstvakantie dagelijks geopend van 14.00 uur - 17.00 uur.

9. Fietstocht

Clemens Klaas heeft in de zomer een 30 km lange fietstocht uitgezet langs boerderijen die ten tijde van de afbraak van de Commanderie in 1821 bij de Commanderie behoorden. Daar waar mogelijk heeft hij enkele gegevens bij de boerderijen vermeld. Diverse foto's maken het geheel compleet.

10. Dia-serie

Voor de gasten en inwoners van Ootmarsum draaien we in de zomerdag elke woensdagavond een dia-serie. Voor de pauze behandelen we de geschiedenis van Ootmarsum en era de flora en fauna. Het aantal bezoekers loopt de laatste jaren langzaam terug.

11. Resumé

Het grote jubileumjaar hebben we op gepaste wijze gevierd. Met veel voldoening kunnen we terugkijken op wat we hebben gepresteerd. Vele mensen hebben zich ingespannen en vooral de heren T. Jansen en J. Essink die de maquette van de Commanderie hebben gemaakt, verdienen alle lof.

We zijn content met de reacties van de genodigden tijdens de officiële opening van de expositie over de Commanderie. Voorlopig hebben we besloten om de expositie ook het komend jaar te laten staan.

We proberen de Heemkunde het komend jaar te promoten en hopen het aantal donateurs te zien stijgen. We hebben namelijk door het Molenhuisje een grote post vaste lasten gekregen en willen we in de toekomst een gezonde stichting blijven, dan moeten wij werken aan een stevige basis. José Olde Monninkhof en André van der Kolk hebben dit karwei op zich genomen.

Met de gemeente moeten we nog bespreken hoe we het Molenhuisje moeten financieren. Het is voor ons onmogelijk om behalve de vaste lasten ook nog eens huur te moeten betalen.

*Ootmarsum, maart 1991
Harry Oude Elberink*

Vorbereiding Jubileum-expositie

Veel werkgroepleden waren vorig jaar actief bij de voorbereidingen van de grote Jubileum-expositie in het Molenhuisje. Deze collage geeft daarvan een impressie.

Bestuur en werkgroepen

In het jaar 1991 kenden het bestuur en de werkgroepen de volgende samenstelling.

(Voor informatie over de Stichting Heemkunde in het algemeen en de werkgroepen in het bijzonder kunt u o.a. bij die personen terecht).

Samenstelling bestuur

<i>H.H. Geerdink</i>	<i>Anne Frankstr. 2</i>	<i>voorzitter</i>	<i>tel. 91606</i>
<i>H.F.J. Oude Elberink</i>	<i>Vasserweg 6</i>	<i>secretaris</i>	<i>tel. 92114</i>
<i>Mevr. J. Van Zuilekom</i>	<i>Paaskampstegge 3</i>	<i>penningmeester</i>	<i>tel. 91994</i>
<i>H.A.G. Kouijzer</i>	<i>Almelosestr. 11</i>		<i>tel. 92101</i>
<i>Mevr. H. Scholten</i>	<i>Almelosestr. 71</i>		<i>tel. 91216</i>
<i>J.B. Lucassen</i>	<i>Westwal 31</i>		<i>tel. 92025</i>
<i>H.J. Eweg</i>	<i>Stobbenkamp 41</i>		<i>tel. 91609</i>
<i>A. van der Kolk</i>	<i>Walstraat 9</i>		<i>tel. 92628</i>
<i>Mevr. J. O.Monnikhof</i>	<i>Villapark 21</i>		<i>tel. 92718</i>

Overzicht werkgroepen

<i>Naam</i>	<i>Leider</i>	<i>Rapporteur</i>
<i>Geschiedenis 1</i>	<i>H. Kouijzer</i>	<i>A. Greven</i>
<i>Geschiedenis 2</i>	<i>H. Kamp</i>	<i>H. Kamp</i>
<i>Dia's draaien</i>	<i>H. Geerdink</i>	
<i>Natuurstudiegroep</i>	<i>A. Horsthuis</i>	<i>R. Geerdink</i>
<i>Vogelwerkgroep</i>	<i>H. Oude Elberink</i>	<i>G. Oude Vrielink</i>
<i>Dialekt en folklore</i>	<i>A. Baanstra</i>	<i>A. Baanstra</i>
<i>Bibliotheek/archief</i>	<i>H. Kouijzer</i>	
<i>Genealogie</i>	<i>J. Lucassen</i>	<i>J. Lucassen</i>
<i>Bundeling O. Verhalen</i>	<i>A. Budde</i>	<i>A. Eweg</i>
<i>Archeologie</i>	<i>H. Oude Elberink</i>	<i>H. Eweg</i>
<i>Schoolboekje</i>	<i>R. Van Benthem</i>	<i>R. Van Benthem</i>

Verslag Geschiedeniswerkgroep I

De groep bestaat uit 6 personen en deze hebben zich het afgelopen jaar bezig gehouden met het erve Vinke. Ze hebben daarvoor het huisarchief van de familie Aarnink mogen bekijken en ze hebben de protocollenboeken van de Commanderie geraadpleegd en de acten van de Oudheidkamer en die van het stadsarchief.

Een zoektocht naar het verleden van het erve Vinke.

De naam Vinke is in Ootmarsum zeker niet onbekend, vooral niet, nu de gemeente begonnen is met het bouwrijp maken van het uitbreidingsplan met deze naam.

Als boerderij is het erve Vinke echter, gelegen aan de Oldenzaalsestraat, niet meer in gebruik.

Elders wordt het bedrijf voortgezet.

Het woonhuis in T-vorm gebouwd, met op de nok aan de achterzijde een wind-haan afkomstig van de voormalige Commanderie, ligt met schuur en oud geboomte even buiten de stad.

De werkgroep Geschiedenis I is enige jaren geleden begonnen met een geschiedkundig onderzoek naar het erve Vinke en denkt dit onderzoek dit jaar te kunnen afsluiten met een publicatie hiervan.

De directe aanleiding tot het onderzoek was het buitengewoon belangrijke feit dat een werkgroeplid inzage kon krijgen in het archief van de familie Aarnink en die het enige tijd welwillend aan ons in bruikleen wilde afstaan.

Naast het genoemde archief was een andere zeer waardevolle bron: het bewaard gebleven protocolboek met andere acten van "het Huis Ootmarsum" in het archief van de Oudheidkamer Twente in Enschede. Uit het protocolboek werden alle stukken aangaande de familie Vinke vertaald en bestudeerd.

Hieruit bleek de juridisch-maatschappelijke verhouding van de familie Vinke en boerderij tot de commandeur van de Commanderie van de Duitse orde.

Boerderij Vinke; de weerhaan ontbrak toen nog op de nok van het dak.

Later in de tijd komt dan in plaats van de Commanderie de verhouding van de familie tot "het Huis Ootmarsum" van de familie van Heiden naar voren.

Het erve Vinke is aan het einde van de 17e eeuw ontstaan uit het erve Lutke of Klein Steveling in Klein Agelo. Hierna werd dit erve in de acten steeds vaker met de naam Vinke vermeld.

De protocollen gaven verder veel genealogische gegevens, namen van grondstukken in gebruik bij de familie Vinke maar ook een overzicht van de inboedel.

Andere gegevens uit dezelfde bron leverden interessante informatie over het voormalige jachthuis in " 't Bos " en het voormalige VinkenLubbertsplaatsje.

Het archief vanaf begin 1800 tot ca. 1920 werd geheel bewerkt en in een aantal pagina's samengevat. Het laat de groei zien van het erve tot een modern groot landbouwbedrijf, maar ook de tegenslagen zoals ziekten en brand.

De laatste bladzijden van de publicatie zullen gewijd zijn aan de gebeurtenissen van omstreeks 1920 tot heden.

Tijdens de maandelijkse bijeenkomsten van de werkgroep op dinsdagmiddag werden de resultaten van het archiefonderzoek, opzet stam-

boom, lokalisering van grondstukken en intekening op kaart besproken en vastgelegd.

Dat het onderzoek langere tijd in beslag nam, kwam ook door de bijdrage van de werkgroep aan de grote tentoonstelling in 1991 in de vorm van een presentatie van het goederenbezit van het Huis Ootmarsum.

Het onderzoek kwam hierdoor uiteraard op de tweede plaats maar kon in september j.l. weer intens ter hand genomen worden.

In het vroege voorjaar van 1992 worden de voorlopige resultaten aan de familie Aarnink aangeboden, terwijl wij tegen de zomer een eenvoudige publicatie als resultaat van ons onderzoek gereed zullen hebben.

*Namens de werkgroep Geschiedenis I,
Henk Eweg*

"Ie könt nooit wettn hoo 'n haazn löp", zèè de boer en zettn 'n strik op 'n vas van't hoes

Verslag Geschiedeniswerkgroep II

De groep bestaat uit 8 personen en zij hebben zich vorig jaar verdiept in de parachiegeschiedenis. Een hoofdstuk over de laatste tijd moet er nog in worden verwerkt. Volgend jaar zou het kunnen worden uitgegeven. Het komend jaar gaat men de gilden onderzoeken.

De Markt

Het woord markt is aan het latijn ontleend.

De oude Romeinen hadden zelfs een god van de handel "Mercurius" genaamd.

Mercurator was een koopman en het woord "mercatus" betekent behalve handel ook markt, jaarmarkt en volksfeest.

Ootmarsum krijgt omstreeks 1240-1250 voor het eerst of nog eerder stadsrechten.

Zeker weten doen we het niet, omdat de oudste brieven verloren zijn gegaan. Wel werd de bevestiging ervan gegeven in 1314.

Ootmarsum ontvangt dan de bevestiging van wigbolds- en stadsrechten zoals andere steden.

Ook mocht men een weekmarkt houden op dinsdag en een jaarmarkt op de dag voor en na Maria Geboorte.

Oldenzaal had al eerder een weekmarkt.

Mevr. Stappers schrijft in haar boek: "Twaalf eeuwen Oldenzaal", dat de in 1049 ingestelde weekmarkt zich wist te handhaven.

Later kwam daar nog de zaterdag bij.

Dhr. H.J.M. Weustink geeft in zijn boek "Rechtsgeschiedenis van de stad Oldenzaal en van de markt Berghuizen tot 1795" een logische ontwikkeling van het marktwezen.

Hierin zegt hij:

"Nadat Oldenzaal zich tot een kerkelijk centrum had ontwikkeld, had dit tot gevolg dat het een plaats werd waar de gelovigen van het kerspel samen stroomden.

Warenmarkt en veemarkt: ze bieden altijd een gezellige aanblik.

Het werd ook een trefpunt waar allerlei zaken, die men in het dagelijkse leven nodig had, kon kopen of verkopen.

Zo ontstond er een levendige handel, die zich steeds verder uitbreidde. Toen het saamhorigheidsgevoel bij de koop- en handwerklieden sterker geworden was, ontstond er een behoefte aan een eigen bestuur en rechtspraak".

Aanvankelijk lag de nadruk op het samenkomen van de kooplieden en de bewoners, zonder dat de plaats van samenkomst een belangrijke rol speelde.

In de 10^e eeuw komt het lokale karakter meer naar voren en speelt het marktlevens zich af op een vaste plaats.

Een wettelijke bescherming had dit gebied nog niet, maar door het verlenen van marktrecht kwam deze plaats onder een betere bescherming te staan.

Deze uitte zich in het zogenaamde vrijgeleide (beschermende geleide of verklaring, die vrije doortocht verleent) en de snelle marktrechtspraak.

De markt is dan geworden tot ontheffing van burgerlijke verplichtingen (immunititeit).

Volgens Weustink stamt het oudste marktrecht uit 845.

Verder zegt hij:

"Aangezien door het marktprivilege de plaats van samenkomst tot immunitetsgebied verklaard was, mocht degene, die dit privilege gekregen had, ook de rechtspraak aldaar uitoefenen".

We maken onderscheid tussen week- en jaarmarkten.

De duur van de jaarmarkt bestrijkt 2 dagen voor de eigenlijke jaarmarkt en 2 dagen erna. In totaal dus 5 dagen.

In de vijfde eeuw was dat teruggelopen tot 3 dagen.

De jaarmarkt stond meestal in verband met de feestdag van een of andere schutsheilige.

De bezoekers van de markt stonden door het marktprivilege onder de "marktvrede" en hadden vrijgeleide.

Deze marktvrede en vrijgeleide waren eerst van persoonlijke aard en beschermden alleen de komende en gaande marktbezoeker.

In de volgende jaren ontwikkelde deze persoonlijke marktvrede zich tot een plaatselijke marktvrede, die het gebied waar de markt gehouden werd, beschermde.

Toen dus de plaatselijke marktvrede ontstaan was, moest men de plaats waar de markt gehouden werd begrenzen.

Men begrenste de ruimte waarbinnen de marktvrede gold tot een mijl rondom de marktplaats zelf.

Alle kwesties die zich tijdens de markt in dit gebied voordeden, vielen onder de bevoegdheid van het marktrecht.

De marktvrede en het marktrecht waren bestemd voor de bezoekers van de marktplaats.

Steeds meer mensen vestigden zich binnen het mijlgebied en vormden zo een gemeenschap.

Deze mensen wilden, dat de rechtspraak door eigen mensen werd uitgeoefend.

Zodra een gemeenschap een eigen bestuur en rechtspraak verlangt, is de laatste fase in de ontwikkeling tot stad aangebroken.

Het stadsrecht is dus ontstaan uit het marktrecht.

Op pagina 2 van het "Stadsrecht van Ootmarsum" lezen we: "In het jaar 1314 heeft Bisschop Guido van Henegouwen het wigboldrecht van zijn dorp Ootmarsum, dat dit reeds van ouds had, bevestigd en heeft een weekmarkt gegeven op alle dinsdagen en op de zondag na de geboorte van de Zalige Maagd Maria een jaarmarkt met een dag ervoor en een dag erna, met alle rechten, evenals andere steden hebben".

De marktvrede, die de komende en gaande marktbezoekers een verhoogde rechtsbescherming verleende, gold slechts enkele dagen voor en na de eigenlijke markt.

Deze marktvrede moest een waarborg zijn voor ongestoorde rust gedurende de tijd, dat de markt gehouden werd, zodat zowel bewoners als vreemdelingen rustig handel konden drijven, zonder dat allerlei ruzies de rust verstoorden.

Op verbreking hiervan stond, behalve de gewone boete, ook nog een verhoogde boete van 60 shillingen.

Toen Oldenzaal tot stad verheven werd, werd het gehele gebied, waarin vroeger gedurende de marktdagen het marktrecht gold, tot een blijvend vredesgebied verklaard.

De jaar- en weekmarkten waren destijds voor de mensen van zeer groot belang.

Men kon in die tijd, en nog lang daarna, alleen op de markt iets kopen of verkopen.

De kleinhandel was ten bate van de markt aan beperkende bepalingen gebonden.

Men mocht geen goederen op een andere plaats in het openbaar kopen of verkopen, dan op de markt.

Mensen van buiten de stad hadden niet hetzelfde recht als de burgers.

Zo mochten ze niet voor 12 uur inkopen doen op de markt.

Alleen op bepaalde dagen was het hen toegestaan te verkopen tegen de geldende prijs.

Ook de burgers mochten niet zomaar raak kopen.

Ook hun aankopen op de marktdagen waren beperkt en uit elk gezin mocht maar één persoon naar de markt.

Wat er op de weekmarkt zoal te koop was, blijkt uit het boek van Stappers.

Dat was hout, eieren, turf, hoenders, hooi, stro, boter, vis, knollen, hop, rogge, appels, peren, noten, vijgen en rozijnen.

De belangrijkste markt was de kermis.

De boeren uit de omtrek verkochten hun produkten op de markt.

Door de opkomst van de industrie kwamen de steden tot grote bloei, zo ook Almelo.

Daardoor brachten de boeren hun waren niet meer naar Ootmarsum, maar naar de markt in Almelo.

Ze brachten er hun zuivelprodukten en groenten naar toe, vooral uien.

Aan deze groentesoort dankt Ootmarsum zijn naam als "Siepelstad".

Sinds 1975 heeft Ootmarsum een weekmarkt.

Dit op advies van de marktcommissie en een vertegenwoordiger van de markthandelaren.

Deze commissie is ontstaan in de tijd toen de markt in Ootmarsum in hoofdzaak nog veemarkt was.

In latere jaren, toen de aanvoer van vee terugliep, kwam het accent van de markt te liggen op goederen en waren.

Den kearl, dat is er een met ne lögge onderbokse.

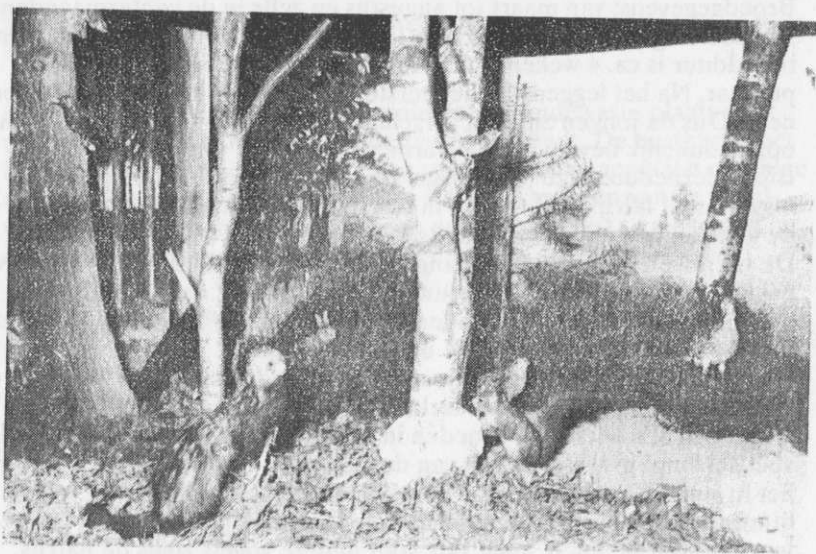
Bronnen:

- H.J.M. Weustink: Rechtsgeschiedenis van de stad Oldenzaal en de markt Berghuizen.
- A. Stappers-Vürtheim: Twaalf eeuwen Oldenzaal.
- W.J. Formsma: Het Oud Archief der Gemeente Ootmarsum.
- J. Geerdink: Eenige Bijdragen tot de Geschiedenis van het Archidiaconaat en Aartspriesterschap Twenthe.
- A. Buter: Ootmarsum dichterbij.

*Mevr. Hanneke Scholten en
Werkgroep Geschiedenis II*

Verslag Natuurstudiegroep

Veel tijd heeft deze groep gestoken in het maken van het diorama en in het onderhoud van de tuin van het Molenhuisje. Excursies werden gemaakt naar het Springendal o.l.v. de heer Euverman van het Staatsbosbeheer en naar de Tutenberg o.l.v. Marian Schulten. Vooral de paddestoelen kregen bijzondere aandacht. In Hengelo werd een lezing over vlinders bijgewoond en in Ommen over de paddentrek. De heer Nijhuis uit Denekamp verzorgde een avond over insecten en vogels m.b.v. dia's.

Het fraai aangelegde diorama in het Molenhuisje.

Verslag van de vogelwerkgroep

Deze groep telt 8 personen en zij hebben veel excursies gemaakt: de Waddeneilanden (ganzen en weidevogels), de Oostvaardersplassen (ganzen en zeearend), het Zwillbrockven (flamingo's), Springendal (Boomvalk en roodborsttapuit). Verder zijn de nestkasten op het Springendal en de Roezeberg door ons geïnventariseerd en onderhouden.

Kerkuil (*Tyto alba*)

Volksnamen: Katuil, kransuil, lijkuil, oranje-uil en torenuil.

Broedgegevens: van maart tot augustus en zelfs in de wintermaanden zijn nesten gevonden. Ze hebben 3 - 7 vrij ronde dofwitte eieren. Hun broedduur is ca. 4 weken. Ze hebben meestal 1 en soms 2 broedsels per jaar. Na het leggen van het eerste ei wordt met het broeden begonnen. (Dus de jongen zijn van verschillende grootte) De kerkuilen zijn oorspronkelijk bewoners van warmere streken.

Bijzonderheden: deze broedvogel bevindt zich door het hele land, maar is niet talrijk. Hij nestelt in torens, op zolders in oude schuren, in de kap van een molen en in holle bomen.

De roep: een doordringend, langgerekt gierend geluid. De rustende vogel laat vaak een snorkend geluid horen: "spinnen" net als katten. Bij een in Duitsland ingesteld onderzoek bleek dat 50% van hun vangsten uit woelratten bestond en 25% uit spitsmuizen.

De leefomstandigheden: in bijzonder de broedgelegenheid en het voedselaanbod, zijn voor Nederland voor de kerkuilen zeer beperkt. Nagenoeg alle kerkuilen broeden in gebouwen. De kerkuil zoekt veel voedsel langs grazige randen van de akkers en op graspercelen. Voor het in stand houden van deze vogels is de ontwikkeling van de landbouw zeer belangrijk. De bescherming van ruige graslanden is erg belangrijk voor de uilen, maar ook voor andere vogels zoals de patrijs. Door de zachte winters van de laatste jaren neemt gelukkig het aantal kerkuilen weer toe.

Nestgelegenheid: De nestkasten vormen de belangrijkste broedplaats voor de kerkuil. Tot 1980 waren er 500 nestkasten geplaatst en in 1989 enkele duizenden. In 1981 broedde 81% van de bekende nestparen in

Zeven jonge kerkuilen voordat ze werden geringd. Uit een nestkast bij Erve Lohuis (Groot Agelo).

een nestkast. In veel gevallen verruilen ze de oude vaste plaats voor een nestkast, die hen veel meer bescherming biedt. De nestkast moet bij voorkeur in de nok van een hoge schuur worden geplaatst op enige meters afstand van de opening in de schuur. De leden van de vogelwerkgroep willen met plezier helpen om een nestkast te maken en in een schuur te hangen.

Jos Heerink.

"Daor gao'w hen met oons beidn", zèè de kreaaj, toe har de vos 'm in 'n bek.

Werkgroep Bibliotheek

Het afgelopen jaar is ons boekenbestand met 34 boeken uitgebreid. De lopende series van diverse jaarboekjes zijn erbij gekocht. Ook is er een begin gemaakt met de aanleg en op orde brengen van het archief. Hierin zijn al 150 nummers ondergebracht onder andere De Volkstelling van 1795, Doop-, trouw- en begraafboeken van de gemeente Ootmarsum, dezelfde gegevens van het Richtambt Ootmarsum, waarin ook het Rechterlijk archief vanaf 1758. Ons krantenknipselarchief is compleet vanaf 1960 en is ideaal als naslagwerk.

H.A.G. Kouijzer, leider

Aanvulling boekenlijst

No.	Titel	Schrijver	Rubriek
275	Gerief houtbosjes	Natuur & Milieu	F1
360	Hoogstamboom fruitbomen	St. Landschapsbeheer	Fa-Div
395	Historische orgels in Ootmarsum	A. Jansen	G1
465	Overijsselse Sagenroute	Wiebe Hoekstra	G2
466	Lossen voorheen en thans	C.J.A. van Helvoort	G3
467	Het milieu van de natuur	R. Roos en v. Vintges	F1-F2
468	Onderwijs in Albergen	T. Hesselink-v.d. Riet	G3
469	Melchior Winhof-mavo	B. Morshuis-H. Horsthuis	G2
470	Watermolens in Overijssel en de Graafschap	W. Ellings-H. Hagen	G3
470A	Werken met waterkracht	Rijksmuseum Twente	G3
471	Jewish Physicians in the Netherlands	Hindle en Hess	G2
472	Patriotten en bevrijders	Simon Schama	G3
473	Jaarboek 1988 Stevensweert	Ohé en Laak	G2
473A	Jaarboek 1990 Stevensweert	Ohé en Laak	G2
474	Twents woordenboek	G.J.H. Dijkhuis	A1
475	Veldnamen in Denekamp	St. Heemkunde Denekamp	G2
476	Dorpen in Oost Nederland	J. Jans	G1-Bo
477	Allerhande dingen over de natuur	Klazien uit Zalk	F1-Fa
478	Allerhande dingen over de natuur	Klazien uit Zalk	F1-Fa

No.	Titel	Schrijver	Rubriek
479	Duizend dieren dingen	Klazien uit Zalk	F1-Fa
480	Het Overijssels landschap	Overijssels landschap	F1
481	Bestemming Semarang	E. Fischer e.a.	G2
482	Twents in Twente	Hennie Boerlage	Di
483	Doorn Roosje in Twente	Gerrie Wiener-van Heek	Sv
484	Betovering en vervolging	dr. Dick Schluter	Sv
485	De boerenopstand in Tubbergen	Jan Haverkate	G3
486	Schaduwbeeld of Het geheim van Appeltern	Hella S. Haasse	Dv

Verklaring der tekens:

Ar = Archeologie	Sv = Sagen, verhalen en gedichten
Ge = Geologie	Gn = Genealogie
Bo = Bouw	G1 = Geschiedenis Ootmarsum
Di = Dialect	G2 = Geschiedenis Ootmarsum en algemeen
Na = Naamkunde	G3 = Geschiedenis algemeen
Fo = Folklore	Dv = Diversen
Fl = Flora	A1 = Alle rubrieken
Fa = Fauna	

Geschiedenis Ootmarsum Basisschool 1992

De groep is de afgelopen 2 jaar bezig geweest de geschiedenis van Ootmarsum zo te bewerken, dat ze geschikt is voor de basisscholen. De geschiedenis is onderverdeeld in 11 lessen en bedoeld voor groep 6, 7 en 8.

We zoeken nu nog een passende titel en zo als het er nu naar uitziet, kan men er in het nieuwe schooljaar 1992/1993 mee gaan werken.

Werkgroep Geschiedenis Ootmarsum Basisschool.

Werkgroep Genealogie

De werkgroep genealogie telt momenteel 4 leden. Zij vergadert elke eerst donderdag van de maand.

Gedurende het verslagjaar heeft deze werkgroep zich bezig gehouden met de verstrekking van gegevens, bestemd voor de stamboom van de drost van Heiden Hompesch.

De werkgroep heeft zich vervolgens bezig gehouden met een genealogie samen te stellen van de familie Engels.

Zij wil nu een beginnend onderzoek op gaan starten teneinde een genealogie samen te stellen van de volgende Ootmarsumse families, t.w. familie Oisterwijk, fam. Staverman, fam. Eenhuis.

Aanmelding van enkele (jonge) enthousiaste leden om de werkgroep uit te breiden wordt wel op prijs gesteld.

*De leider werkgroep genealogie,
J.B. Lucassen*

Hoe vind ik mijn voorouders?

Misschien bent u voorlopig geïnteresseerd in wat, ook officieel een stamboom of genealogie heet, d.w.z. een overzicht van al diegene van uw familie, die ook uw familienaam dragen met daarbij hun echtgenoten.

Voor de liefhebbers met meer tijd, die op zoek zijn naar de "aankleding" van hun stamboom, zijn er nu interessante gegevens beschikbaar. Behalve de doop-, trouw- en begraafregisters kunnen we nu ook zoeken in het Rechterlijk-archief van Ootmarsum.

In de bibliotheek van de Heemkunde Ootmarsum zijn de volgende stukken (ter inzage aldaar) aanwezig:

Dee twee zind 'n paar kloomp oet 'n zöldn wilg.

Persoonsgegevens:

Klapper op geboorteregister	1811-1902
Klapper op huwelijksregister	1811-1902
Klapper op overlijdensregister	1811-1902
Tienjarige tafel geboorten	1893-1912
Index geboorten	1894-1902
Index huwelijken	1894-1912
Index overlijden	1899-1932
Register van "protocollen van Begravingsbiljetten"	1806-1811
Volkstelling stad- en richteramt Ootmarsum van 1795	
Doop-, trouw- en begraafregister Ootmarsum gerangschikt op gezinshoofd van 1697-1810	

Richteramt Ootmarsum:

Hypotheek- transportakten, testamenten 1758-1812, benevens van deze akten een alfabetisch register op persoonsnamen, zaaknamen en veldnamen.

"Acte van verdeeling" der woeste gronden van de marke Groot en Klein Agelo (124 pag.).

Verslag suppoostenwerkgroep

Door afzegging van een tweetal leden, bestaat de groep nog maar uit 4 personen. Wie heeft zin en tijd om van 14.00 uur - 17.00 uur in het Molenhuisje aanwezig te zijn?

Van oude aktes en een muziektent

Onlangs had ik een gesprek met de stichting Heemkunde te Ootmarsum. Ik ontmoette drie bestuursleden in het historische Molenhuisje, de huidige zetel van Heemkunde. Er was een bijzondere reden voor dit gesprek. Uit ons familie-archief hadden we een veertigtal oude documenten opgediept. Originele, dikwijls van zegels voorziene actes en verklaringen, waarvan de oudste teruggaat naar het jaar 1775: een koopakte van het huis in den Oostenborg, gekocht door Harmen Smit van Gerrit Jan Heupink. Of de originele koopakte van 6 mei 1803 van pand Marktstraat 10, mijn geboortehuis. Gekocht door Hermanus van Benthem (tapper) van Derk Waarnink. Of het testament van Hendrikus Warnink (1875) waarin het huis in bezit komt van de eerste Budde: Gerhard Herman Budde erft het pand van zijn schoonvader.

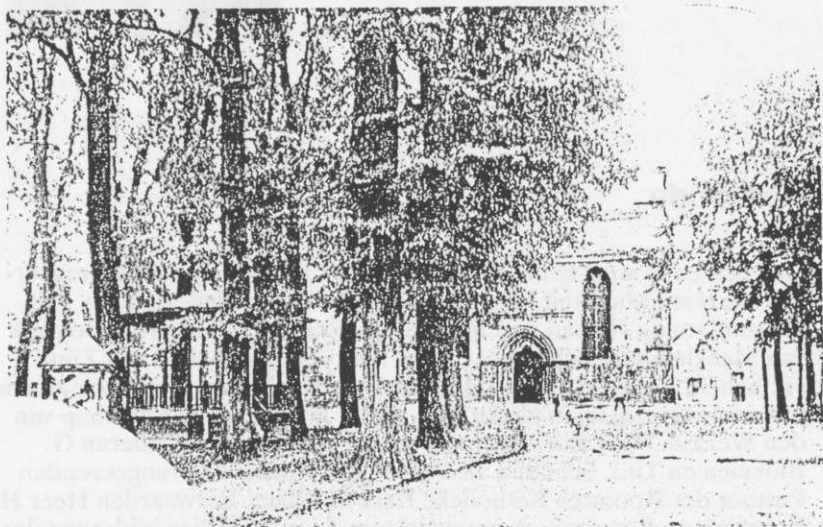

Op de foto het echtpaar Hendrikus Warnink (1815-1875) en Euphemia van Benthem. Hun vier kinderen Johannes (landbouwer), Maria, Gerhardus (pastoor o.a. in Denekamp) en Johanna Hermanna. (Laatstgenoemde trouwde met Gerhard Herman Budde.)

Alle dokumenten hebben betrekking op aankopen, verkopen, erflaten etc. uit Ootmarsum in de periode 1775 tot 1924. Diverse nu nog bekende namen en plaatsaanduidingen uit Ootmarsum komen er in voor: koopacte grond in 'n Pol, Nutter (1815), Gerrit Waarnink die grond koopt langs de Molenbeek (later bebouwd door boer Wientjes) (1821), Hermanus van Benthem van Borghorst die een hofje/tuin koopt bij de stadsmolen (1836), etc. Als je de moeite neemt om al deze dokumenten met geduld te lezen (ontcijferen!) verschijnt er een boeiend stukje geschiedenis over Ootmarsum!

Met de Stichting Heemkunde is overlegd op welke wijze deze dokumenten met historische waarde het best bewaard kunnen worden. Na overleg is besloten dat de dokumenten worden geschonken aan de stichting Heemkunde te Ootmarsum. Daardoor blijft dit stukje geschiedschrijving in het bezit van Ootmarsum. Heemkunde heeft op haar beurt kontakt opgenomen met de Oudheidkamer te Enschede, die graag bereid is om de dokumenten aldaar te conserveren. Ze liggen daar voor iedereen ter inzage.

Dwalend door mijn geboorteplaats zag ik weer met hoeveel gevoel voor architectuur en schoonheid de stad bewaard wordt. Het is een lust om van tijd tot tijd terug te komen en te zien met hoeveel zorg en smaak er wordt gerenoveerd en vernieuwd. Zo ook het Kerkplein:

Op deze (niet al te duidelijke) reproductie is de muziektent (links) nog zichtbaar. Helemaal links het reclamezuiltje. De muziektent werd in 1936 afgebroken.

ruimte en rust gaat ervan uit. Ondanks de moderne uitstraling doet het je denken aan je jeugd. Ook toen een plein van rust en ook van vermaak. En daar stond op de hoek van het plein, met de ingang gericht naar de markt, de muziektent. Geen monumentaal kunstwerk, maar een gezellige ronde tent van steen en met een houten ballustrade. De harmonie speelde er en de kinderen konden er ravotten! Ik dacht terug aan die muziektent en aan de oorkonde die bij mij thuis hangt: de originele oorkonde uit 1919 door mijn vader met de hand geschreven, waarbij de muziektent door de burgerij aan de gemeente werd geschonken! Helaas is mij geen foto van de tent zelf bekend. Maar loop je als oudere Ootmarsummer op het Kerkplein, dan zie je hem vanzelf weer voor je!

Dré Budde

Oorkonde

Den een en twintigsten April van het jaar O.H. 1919 onder de regeering van Hare Majesteit Koningin Wilhelmina der Nederlanden, Prinses van Oranje Nassau en Zijne Koninklijke Hoogheid Prins Hendrik van Mecklenburg Schwerin; tijdens het roemrijke beleid van Zijne Heiligheid Benedictus de Vijftiende Paus van Rome, is te Ootmarsum provincie Overijssel in Nederland, onder het burgemeesterschap van den Wel.Ed. Heer Jan van Heereveld en de Wel.Edele Heeren G. Bloemen en Th.J. Schulten als wethouders, onder den fungeerenden Pastoor der Roomsche Katholieke Kerk den Zeer Eerwaarden Heer H. Egberink op Beuvinck, deze muziektent door vrijwillige bijdragen der burgerij tot stand gekomen.

Aanleiding tot het bouwen van deze tent is: Het gemeentebestuur een blijvend teeken van waardering te schenken, bij gelegenheid der opening van de Gemeentelijke Electriche Centrale.

De directeur der thans bestaande harmonie te Ootmarsum is: de Wel Ed. Heer Jan van Groenland, Hoofd der U.L.O. School te Ootmarsum. Mocht deze oorkonde ooit weer gelezen worden, dan zij den lezers nog medegedeeld dat deze tent gebouwd is in een tijdperk waarin Europa ja zelfs bijna de geheele wereld in oorlog, revolutie en oproer verkeerde terwijl Nederland van al deze verschrikkingen tot op heden verschoond is gebleven.

Het uitvoerend comité:

W(?)A. Bloemen

G. Buijvoets

Th.C. Budde

"t Is mear nen owergaank", zèe de vos, toen haaln ze hem 't vel ower 'n kop

30 Joar Poaskearl

In Ootmarsum wordt men voor een periode van 4 jaar tot poaskearl gekozen. Men mag dan niet getrouwd zijn en men moet in Ootmarsum zijn geboren. In Nutter is dat anders. De heer Henny Nijhuis (Biel'n Hennie) aan de Nutterseweg vertelt hoe hij samen met Bennie Poppink (Lopp'n Beand) 30 jaar poaskearl is geweest in Nutter.

De buurtschap Nutter begint aan de Vasserweg op het eind van de gemeentegrens Ootmarsum bij boerderij Oude Vrielink (Batsboer). Links er van is het Ladderke de grens en rechts is de Nutterse school de laatste die er bij hoort.

Eigenlijk was Hennie Nijhuis geen poaskearl van Nutter maar van Nieuw Engeland. Dit is een gedeelte van Nutter. Het andere deel van Nutter had zijn eigen poaskearls en eigen paasvuur. Helaas is dit al lang verleden tijd en het paasvuur van Nieuw Engeland heet nu het paasvuur van Nutter.

De heren Nijhuis en Poppink volgden in 1960 B. Steggink (Hutten Bats) en B. Veelers (Lois Beand) op als poaskearl. Voor zover de heer Nijhuis weet waren deze twee al heel lang poaskearl. Wie dat voor hen was is bij hem niet bekend.

De taak van de poaskearl in Nutter bestaat uit de zorg voor een mooi paasvuur. In de beginjaren vertelt Nijhuis was het wel eens een probleem om -net als in Ootmarsum- drie wagens met paarden bespannen te krijgen. De twee poaskearls namen zelf hun paard met wagen mee en moesten nog een paard er bij zien te krijgen, want 1 paard kon de vracht niet trekken. Om een derde wagen met twee paarden te vinden was soms een hele opgave, aangezien menige boer een uitvlucht had om zijn paard en wagen niet af te staan. De derde wagen werd op toerbeurt bij de boeren in Nutter gevraagd.

Om 13.00 uur verzamelden de buurtbewoners zich op het erve de Biel. Dit gebeurde ook al voordat H. Nijhuis poaskearl was. Op elke wagen zaten minstens 10 personen, zodat men met een vrij grote groep er op uit trok om de wagens vol te pakken. De meisjes en vrouwen mochten niet mee. Dit is pas de laatste jaren veranderd.

Een vaste plaats om het hout op te halen was er niet. Het was ieder jaar weer een probleem om mooi paashout te krijgen. De bedoeling was dat er alleen dennetakken mochten worden meegenomen. De dennebomen langs de markewegen waren natuurlijk direct aan de beurt,

maar dat was nooit genoeg, zodat er hout bij gekocht moest worden. De prijs was meestal een liter jenever. Soms werd het hout op het Springendal gehaald dan weer uit Hezinge en ook wel van de Roezeberg. De naaldbomen verdwijnen steeds meer uit het Twentse landschap en de heer Nijhuis ziet met zorg de toekomst voor de paasvuren in Twente tegemoet. Een paasvuur zonder een vonkenregen van de dennenaalden is geen echt paasvuur.

De drie wagens volpakken was een zwaar maar gezellig werk, omdat er zoveel mensen meehielpen was de wagen echter vrij snel vol. Drank was er vroeger niet bij. Men nam zelfs geen koffie mee. Als er een bakker voorbijlietste met zijn bakkerskorf dan werd deze wel eens aangehouden en werd er een krentenbrood gekocht. Met een zakmes (knief) werd dit dan in stukken verdeeld. Pas de laatste jaren wordt er alcohol meegenomen en wordt er onderweg bij een café gestopt.

De terugweg was vroeger het spannendste gedeelte van de tocht.

De zwaar beladen wagens moesten soms over zeer moeilijk begaanbare zandwegen terug. De twee paarden waren niet aan elkaar gewend, zodat herhaaldelijk de wagens in een kuil (knipsgat) vast kwamen te zitten. De volwassen mannen moesten dan achter de wagens of zelfs "in de raar" om de wagens weer vlot te krijgen. Deze romantiek is helaas verdwenen, want de boeren hebben geen trekpaarden meer en nu doen de trekkers het zware werk.

De laatste tien jaren is het aantal mensen dat meegaat paashout halen zelfs toegenomen. Veel mensen die in deze buurtschap zijn geboren en zijn weggetrouwd, komen nu met de kinderen op paaszaterdag terug. Om de kosten te dekken wachtten de poaskearls vroeger op het goede moment om bij het paasvuur rond te gaan met de kipse (pet). Je kreeg dan hooguit enkele stuivers en dubbeltjes. Tegenwoordig krijgen de dertig gezinnen vlak voor pasen een brief met het verzoek om zich weer om 13.00 uur op de Bielenbelt te verzamelen en dat men een financiële bijdrage moet geven voor de onkosten. Nu komt er voldoende geld binnen, maar vroeger moest men elk jaar rekenen of alle onkosten wel konden worden betaald.

Plaats

Heel lang werd het paasvuur gehouden op de Bielenbelt aan de Helweg tegenover het Los Hoes. Hier woonde Beand van het Los Hoes met zijn vrouw en kinderen en zij werden ook allen zo aangesproken. Jan van het Los Hoes (Jan Westerhof) was jarenlang TET-chauffeur. Het verbouwde huis wordt nu bewoond door het echtpaar Bijvoets. Het huis bezat vroeger een rieten dak en als de wind ongunstig stond (voor de kinderen gunstig) dan was het altijd spannend of er vonken

op het dak terecht kwamen. Hier stond geen brandweer bij zoals in Ootmarsum, maar er is nooit iets gebeurd.

Het paasvuur werd door een poaskearl aangestoken met behulp van "ne schoaf stroa". Autobanden werden er later ingegooid, maar gelukkig is dat niet meer toegestaan aldus de milieubewuste landbouwer Nijhuis. Indien het erg nat is moet het toch m.b.v. een baaltje stro en petroleum worden verbrand. De dinsdag na Pasen moet alles dan weer worden opgeruimd. Vroeger werd er bij het paasvuur wel meer gezongen dan nu, maar als er maar voldoende "alleluja-brieven" zijn, helpt men wel mee. Nog steeds wordt de voor- en achterkant twee maal gezongen aldus de heer Nijhuis, die de twee liederen van buiten kent als de eerste regel maar wordt ingezet. De melodie en tekst zijn hetzelfde als in Ootmarsum.

Na de ruilverkaveling in de zestiger jaren werd de vaste plek, die toch niet erg vruchtbaar was, in cultuur gebracht en moest er een andere plaats worden gezocht. Jarenlang brandde het paasvuur daarna in de weide van Oude Vrielink aan de Vasserweg. Vervolgens werd het tegenover de Nutterseschool aangestoken. De laatste jaren gebeurt dat in een weiland aan de Steenbergweg. De eigenaar krijgt voor de schade aan de grond een liter jenever aangeboden, want dat is nog steeds niet veranderd. Hoe oud het paasvuur van Nutter is, is niet bekend, maar men is wel erg gehecht aan tradities. Ook de tijden van vertrek en aankomst zijn hetzelfde gebleven. Zo moet om 17.00 uur het hout opgestapeld zijn, want dan is het tijd om te melken en daar wordt niet van afgeweken.

Toekomst

Voorlopig hoeft men in Nutter niet bang te zijn dat de traditie van het paasvuur verloren gaat. Men heeft zelfs op dit moment 4 poaskearls. De oudste is B. Poppink, die reeds vanaf 1960 poaskearl is. In 1980 zijn Henk Nijmeijer en Jan Veelers er bij gekomen. In 1990 is Rinus Keupink er bij gekomen, zodat men nu zelfs vier poaskearls heeft en als het aan hen ligt wordt er nog heel lang paashout gehaald en zal de buurtschap Nutter een paasvuur hebben. Het grootste probleem ligt nu eerder aan een gebrek aan dennehout in de toekomst, want er worden wel diverse soorten dennebomen omgezaagd op het Springendal, maar er worden geen nieuwe aangeplant.

Harry Oude Elberink.

De houthalers verzamelen zich bij H. Nijhuis.

Ne goo vrouw is 't smear an de waag'.

Paniek heeft hem toen aangegrepen.
Hij droeg haar ijlings naar den put
En met de lippen saamgeknepen
Borg hij het lijk onder de prut.
Men zocht in rogge en in haver.
Men zocht in bosch en veld en hei.
Maar nimmer vond men haar kadaver:
Zomer en herfst gingen voorbij.

't Werd tijd voor het midwinterblazen.
Weer loeiden hoorns door 't Twentsche land;
Eén van die hoorns, tot groot verbazen
Klonk anders, huiveringwekkend want
Het klonk als 't kermen of als 't gillen
Als 't wanhoopskrijten van een vrouw
Als men het hoorde moest men rillen:
Wat klonk die stem toch snerpend, rauw!

En alle andere horens zwegen
En ijzingwekkend klonk in het rond:
'Ik heb geen rust in 't graf gekregen.
Mijn moordenaar loopt nog vrij rond!!'

(straatlied plm. 1900)

De beste peare vin ie op stal, mear loopschuutn owerol.

Gevelsteen Synagoge

Een verhaal in het 2^e Jaarboekje 1984 heeft een aantal mensen aan het denken en onderzoeken gezet.
Het resultaat drukken wij hier af.

Ter informatie:

Het betrof hier het verhaal over de gevelsteen van de Synagoge (Israëlitische kerk) die in de vorige eeuw aan de Kloosterstraat stond en in 1936 werd afgebroken.

Op die steen stond een aantal Hebreeuwse tekens en met ontcijfering daarvan waren enkele mensen en instanties een tijdlang bezig.

De conclusie toen, als zou dat opschrift het jaartal 1838 aangeven, blijkt echter niet juist te zijn.

Onze plaatsgenoot, de heer C. Metselaar, Campstede 23, ging aan het werk en kwam tot de conclusie dat het inwijdingsjaar van de synagoge 1843 moest zijn. Hij werd in zijn mening bevestigd door het Joods Historisch Museum te Amsterdam.

Hierna deelde hij het resultaat van zijn onderzoek mee aan de heer S. Wasserman, die in een eerder stadium ook bij het onderzoek betrokken was.

Wij drukken hier het onderzoeksresultaat door de heer C. Metselaar verricht af, alsmede de reactie daarop van de heer S. Wasserman.

Wij zijn de heer Metselaar erg dankbaar voor zijn aanvullend onderzoek en erg blij met het resultaat.

Het raadsel van de gevelsteen van de Ootmarsumse synagoge opgelost.

In de tweede jaargang 1984 van het Jaarboekje schreef de heer Gustaaf Klaas uitvoerig over de datering van de bouw van een vroegere synagoge in Ootmarsum.

Op de Joodse begraafplaats was een steen gevonden die de gevelsteen van die synagoge moest zijn geweest. Een foto van die steen werd opgezonden naar de heer Wasserman te Son met het verzoek het Hebreeuwse opschrift te ontcijferen.

De heer Wasserman kwam daarbij tot de conclusie dat als stichtingsjaar op de steen vermeld werd, in de Christelijke jaartelling omgerekend, het jaar 1838.

Dat gaf een grote moeilijkheid, daar het betrouwbare Aardrijkskundig Woordenboek van van der Aa als stichtingsjaar vermeldde het jaar 1843 en als inwijdingsdatum 22 december van dat jaar.

Onderscheidene verklaringen van dit verschil werden gezocht. U leest daarvan in bovengenoemd artikel. Men kwam er echter niet uit.

Intussen was mijn nieuwsgierigheid gewekt en ik zette mij toen zelf aan de ontcijfering.

Daarbij werd mij duidelijk, dat het op de steen genoemde stichtingsjaar geheel klopte met het vermelde bij van der Aa. Ik heb mijn resultaat gemeld aan het Joods Historisch Museum te Amsterdam, dat bij schrijven van rabbijn E. van Voolen mij berichtte dat mijn lezing van het jaartal inderdaad correct was.

Omdat er blijkbaar toch twijfels bleven, heb ik mijn ontcijfering samen met het artikel van de heer Klaas, gedocumenteerd verzonden aan de heer Wasserman met de suggestie, dat hij door de onduidelijkheid van de foto mogelijk tot zijn onjuiste conclusie gekomen was.

Hij antwoordde met het volgende schrijven:

*S.T. Wasserman
Vinklaan 3
5691 VJ SON
04990-71708*

*Son 29 april 1991
a/d Weleerw.Heer ds. C. Metselaar
Campstede 23
7631 MS OOTMARSUM*

Zeer geachte Heer Metselaar;

Allereerst mijn verontschuldigen voor het lange uitblijven van dit antwoord op Uw brief van 19 maart jl.

Door de aandacht die de politieke gebeurtenissen sedert afgelopen Augustus opeisten, ben ik op een hopeloze manier met het gewone werk achterop geraakt. Ik kom nu langzaam aan wat bij!

*Met belangstelling heb ik het bijgevoegde jaarboekje gelezen
en daarin kennis genomen van het "gepuzzel" met de
jaartallen, waaraan ik het mijne blij te hebben bijgedragen!
Wij moeten het er inderdaad maar op houden, dat de afdruk die
ik van de foto had, niet zo duidelijk was!
Met dank voor het bijsluiten van de postzegels, stuur ik U
het boekje mee terug.*

*Met vriendelijke groeten,
Hoogachtend ;
S.T. Wasserman*

Me dunkt een duidelijk antwoord, waarmee het raadsel van de steen
met zekerheid is opgelost:
de notitie van van der Aa is juist, de synagoge is op 22 december 1843
ingewijd.

C. Metselaar

'n Kwaod wief is 'n slecht hoegerief.

Kroniek van 't Molenhuisje

't Molenhuisje, anno 1992.

Voor de stichting "Heemkunde Ootmarsum en Omstreken" was het een historisch en plezierig moment, toen het Molenhuisje als eigen onderkomen in het voorjaar van 1990 betrokken kon worden.

Het voormalige muldershuis (woonhuis van de watermolenaar), laatste restant van het Huis Ootmarsum en de Commanderie van de Duitse Orde had hiermede weer een nieuwe bewoning en een cultuur-historische bestemming gekregen!

Reden genoeg om de geschiedenis van dit eeuwenoude bouwwerkje na te gaan en op schrift te stellen.

Het huidige aanzicht van 't Molenhuisje, is eerst in 1968 na grondige restauratie door de toenmalige aannemer, de heer B. Geerdink tot stand gekomen. Opdrachtgever was de gemeente Ootmarsum.(1)

Zij had in 1959 het huisje van de Hervormde Gemeente Ootmarsum gekocht voor f. 7080,-.

Bij de toenmalige stadsuitbreiding werd de omgeving van het gebouwtje opgehoogd en bleef het zelf op het oorspronkelijke maaiveld niveau liggen.

De Hervormde Gemeente was in 1928 door een legaat van Mejuffrouw G.J. Palthe uit Oldenzaal, in het bezit gekomen van het Molenhuisje en omliggende gronden. Het gehele legaat werd door de Hervormde Gemeente ondergebracht in het zgn. Palthegoed.

Bij de verkoop van het goederenbezit van het Huis Ootmarsum in 1811 waren de watermolens en het molenhuis in het bezit gekomen van Ds. Johannes Palthe uit Oldenzaal en de procureur Andreas Goossens.(2) In 1833 werd Ds. Palthe voor een som van F. 3500,- alleen eigenaar van het muldershuis met de twee watermolens en de gronden.

Hoe 't Molenhuisje er voor de renovering in 1968 uitzag, kunnen we zien op de hierbij afgebeelde potloodtekening van Gerard van Haften (1895-1951). Aan de zijkant is het vakwerk (muren uit een houten geraamte van posten en regels, die vierkante vakken vormen) duidelijk te zien, terwijl zich aan de voorkant twee kamers bevinden met een deur in het midden.(3)

Aan de achterzijde bevond zich een schuur met aflopend dak. Bij de restauratie in 1968 is deze schuur afgebroken.

De watermolen, al veel eerder afgebroken (ca. 1869), was dwars op het huis gebouwd, gedeeltelijk daar, waar nu het schuurtje in 1968 (spieker) gebouwd is, maar liep door tot aan de huidige beek. Destijds was deze waterloop breder en dieper dan nu.

Het was dan ook een beduidend groter gebouw, waarin het gehele maalwerk (maalstenen en maalkast) was ondergebracht om als korenmolen dienst te kunnen doen.

Een inwoner van Enschede is in het bezit van een olieverfschilderij (beschadigd helaas), waarschijnlijk van de schilder Gerhardus Meijer (1816-1875) waarop 't Molenhuis met de watermolen, in zijn geheel is weergegeven in romantische stijl. Het schilderij zou in de eerste helft van de 19e eeuw geschilderd kunnen zijn.(4)

Te zien is een deel van wat nu het Oldenzaalsevoetpad is, een brugje met de wateraanvoer voor het bovenslagrad en het pad langs de beek, zoals nu het wegje loopt naar de voormalige boerderij Wientjes.

De watermolen is ca. 1869 na een storm afgebroken; enkele jaren daarvoor was hij al min of meer buiten gebruik gesteld en in verwaarloosde toestand geraakt.

Over bleef slechts het molenhuis of muldershuis.

Het muldershuis met watermolen werd meestal "de Voorste molen" genoemd, daar er aan de Alleeweg nog een tweede watermolen van het

Huis Ootmarsum lag, echter zonder woonhuis. Deze werd de St. Joannesmolen genoemd. Beide molens waren korenmolens.

W. Staring beschrijft in zijn boek "De Overijsselse Wateren" van 1848 op blz. 358 het beekje, dat ten Westen van Ootmarsum ontspringt, langs de Almelse (nu Oldenzaalse straat) weg stroomt, de grachten van Ootmarsum vult, maar ook hooilanden boven en beneden de stad bevoeit. Later drijft de beek een watermolen aan, die met een boven-slagrad (het water viel via een goot bovenop het rad) van 2.8 el middel-lijn werkt, om verderop via een vijver of kom ook de tweede watermolen aan te drijven.(5) In een te Ootmarsum getekende akte van 12 mei 1603 werd een verdrag gesloten tussen de Commandeur van het Duitse Huis (de Commanderie) en de Hofmeijer in verband met een geschil over het bevoeien van de Sellenkamp.(6)

Hierin wordt de watermolen van de Commandeur genoemd, terwijl de tekst van de acte ook verwijst naar een oudere "besegelte brief" van het jaar 1450, waarin tussen de Commandeur en de stad Ootmarsum afspraken over de watertoevoer voor de grachten van Ootmarsum en de watermolen van de Commandeur geregeld werden.(7) Zoals in die tijd gewoon was, had de Commanderie als kloostervestiging van de Ridders van de Duitse Orde veel eigen bezit met een gesloten economische huishouding. Anders gezegd, het gehele complex verzorgde zich zelf.

Een molenaar in dienst van de Commanderie had de zorg voor de korenwatermolens, waar het koren van de aan de Commanderie horige boeren gemalen werd.(8)

Een bepaald deel hiervan moest aan de Commanderie afgedragen worden. Nog eerder in de historie, zo mogen wij aannemen, zullen er afspraken gemaakt zijn over de toevoer van water uit de beken, die van de Kuiperberg richting Wiemselbeek stroomden, voor vulling van de stadsgrachten en het laten draaien van het waterrad van de voorste molen.

Op de kaart van Jacob van Deventer uit 1560 zien wij een tweetal beken (waaronder "de Vinkenbekke") die uitmondden in een groot reservoir, van waaruit de grachten gevoed werden, de toevoer voor de voorste molen en de grachten van de Commanderie.(9)

Dat er omstreeks 1207 al watermolens bij Ootmarsum waren, is bekend uit een schenkingsacte van bisschop Godfried van Utrecht waarbij de kerk van Ootmarsum, wateren en molens geschonken werden aan het klooster in Weerselo.(10)

Het eerste schriftelijke bericht ten aanzien van de watermolen van de Commanderie, is overigens tot op heden, uit het bovengenoemde jaar 1450. Eerdere berichten ontbreken.

De bewoner van het muldershuis of molenhuis was de watermulder of molenaar. Hij had de zorg voor het malen, het regelen van de water-toevoer en het toepassen van de voorschriften en regels zoals deze waren vastgesteld door de Commandeur en later na 1635 door de Heer van het Huis Ootmarsume.(11)

Zoals uit latere berichten opgemaakt mag worden, kan ervan worden uitgegaan, dat de molenaar van de voorste watermolen ook de zorg voor de St. Joannesmolen had.

Deze molen, ook met een bovenslagrad, had zover wij weten geen molenhuis.(12)

Wie de verschillende molenaars voor 1757 waren en hoe zij heetten, is zover wij weten, niet bekend.

In een acte, getekend te Ootmarsum door Frederik Joan Sigismund van Heiden, Drost van Twenthe op 1 mei 1757, wordt aan Jan Larink verhuurd: "de beijde Water Meulens des Huijses Ootmarsum, in twee Koorn Meulens, ende een Olij Meulen bijstaande enz".(13/14)

Verder lezen wij, dat Larink de molens op zijn kosten moet onderhouden, terwijl het hout voor eventuele reparatie door de Heer wordt geleverd. Het gereedschap wat hem bij de verhuur geleverd wordt, dient bij beëindiging van de huur weer te worden teruggegeven, terwijl ook de molens in dezelfde staat moeten worden opgeleverd.

Regelmatig zal Larink ook water moeten afstaan voor bijvulling en doorstroming van de grachten en visvijvers van het Huis.

Indien bij stortregens dijken zouden doorbreken, dan moet Larink maatregelen nemen.

In de acte claimt de Heer van Ootmarsum ook, dat Larink voor hem wagendiensten en andere diensten heeft te verrichten.

Deze wagendiensten moesten trouwens ook door enkele andere pachters, zoals Vinkeboer op Klein Steveling verricht worden.

De huur of pacht is vastgesteld op 180 Caroli-guldens, te betalen per jaar in vier termijnen.

In goederen daarnaast 24 hoenders en 50 eieren.

Tenslotte wordt Larink opgedragen toezicht te houden op de visvijvers ter voorkoming van het stelen van vis.

Mogelijke daders moet hij aanhouden of hun namen melden bij de Heer. Het niet nakomen van bovengenoemde voorwaarden wordt bestraft met een dubbele huur ("bij poene van dubbele huur") of nog erger met onmiddellijke huuropzegging.

Enige jaren later wordt Jan Larink genoemd in een bewaard gebleven register van het Huis Ootmarsum van het jaar 1770, waarin beschreven staat, dat hij op 23 februari 1763 enkele percelen aangekocht heeft, met toestemming om daar een gruttenmolen te mogen aanleggen.(16)

Omstreeks 1773, zo vermeldt een acte dd. 1 maart 1773,(17) wordt aan Jan Larink en zijn vrouw Janna Luijksen door de Heer van Ootmarsum verhuurd het nieuwe huis bij de oliemolen voor 63 Caroli-guldens. Deze behuizinge "is vast en g'enclaveert aan de bovenste korenmolen ende olijmolen".(18)

Den volgende molenaar, omstreeks 1850, is molenaar Evert Rosman.

De watermolens en het molenhuis waren inmiddels na de grote uitverkoop van de goederen van het Huis Ootmarsum in 1811 gekocht door Ds. Palthe.

Evert Rosman, was getrouwd met Janna H. Nieuwenhuis. Omstreeks 1862 is hij met zijn gezin naar Rijssen vertrokken.

Hierna werd molenaar Gerhard Jurriën Betman, geboren te Weerselo op 04.05.1821.

Zijn eerste vrouw Amalia Adelheida Wilhelmina Johanna Brinckhoff, geb. 06.09.1841 te Ulsen, overleed op 28.11.1872.

Zijn tweede vrouw was Johanna Nijhoff, geb. te Denekamp op 31.12.1843. Zowel van de molenaar als van zijn vrouw zijn portretten bewaard gebleven.(19)

Betman was maar een kort aantal jaren als watermolenaar werkzaam. Waarschijnlijk loonde het niet meer de watermolen in bedrijf te houden, toen in 1867 de windmolen van Oude Hengel gebouwd werd.

In 1874 vermeldt Betman als zijn beroep, bleeker.

Uit enkele interviews, die wij in 1971/72 met kleinkinderen van molenaar Betman hadden, werd vernomen, dat de watermolen tijdens een storm met veel lawaai in elkaar gezakt was, tot grote schrik van de bewoners.

Een molensteen bleef als herinnering aan de voorkant van het huisje als stoepsteen bewaard.

De voormalige molenkolk was tamelijk diep, daarnaast lag het grasveld, in gebruik als bleekveld. Aan de stadszijde van het huisje lag drasig grasland, terwijl achter het huisje de moestuin of hof lag.

De indeling van het huisje was anders dan nu. Alleen de opkamer is ongeveer gelijk gebleven, waarin twee zgn. hemelbedden met linnen voorhang stonden.

De welput in de kelder stond meestal tot aan de rand met water. Dit kon echter niet als drinkwater gebruikt worden, wat uit de bergput in de stad gehaald moest worden.

Het gangetje vanaf de voordeur kwam uit op een kleine deel, waar ook hooi opgetast was.

Een ander gedeelte van deze ruimte werd gebruikt als keuken, waarin een fornuis-kachel stond, die gestookt werd met takkenbossen.

Aan de achterzijde van het huis was een schuur, waarin twee koeien gehouden werden en een geit.

Het wegje langs 't Molenhuisje was begroeid met "pompoenblad" (= groot hoeftblad). Dit groeide ook in grote getale langs de beek.

Op 26.01.1914 overlijdt Betman op 92-jarige leeftijd. Aangifte doet dan veldwachter Gerrit Jan Bouwhuis, 51 jr en Johannes Hendrikus van Benthem 34 jr. en bakker van beroep.

Bouwhuis was kostganger van Betman.

Na zijn overlijden, blijft zijn vrouw nog een aantal jaren wassen en bleken o.a. voor de dames Palthe uit Oldenzaal. Elke week werd er een grote mand met wasgoed van hen gebracht.

Omstreeks 1920 vertrekt "vrouw" Betman naar Hengelo naar één van haar kinderen, waar zij tot haar dood bij inwoonde.

Nieuwe bewoner van het Molenhuisje werd H.J. Kooken. Hij was van beroep schilder.

Als "Mejuffrouw" G.J. Palthe in 1928 in haar testament 't Molenhuisje en bijliggende gronden vermaakt aan de Hervormde Gemeente Ootmarsum, wordt er in het testament bepaald, dat Kooken het door hem bewoonde Molenhuisje zolang hij leeft voor dezelfde huurprijs mag blijven bewonen, daarna zijn vrouw en ook zijn enige zoon. Het huisje is in 1929 verzekerd voor F. 3000,-.

De staat waarin het huisje bij overdracht verkeert, is vrij slecht.

Er moet nieuwe bedakking van het dak komen en er is ook lekkage.

Een rij wilgen bij het huisje wordt in 1929 gekapt.

Na het vertrek van H.J. Kooken werd het huisje nog een aantal jaren bewoond door H. Koops.

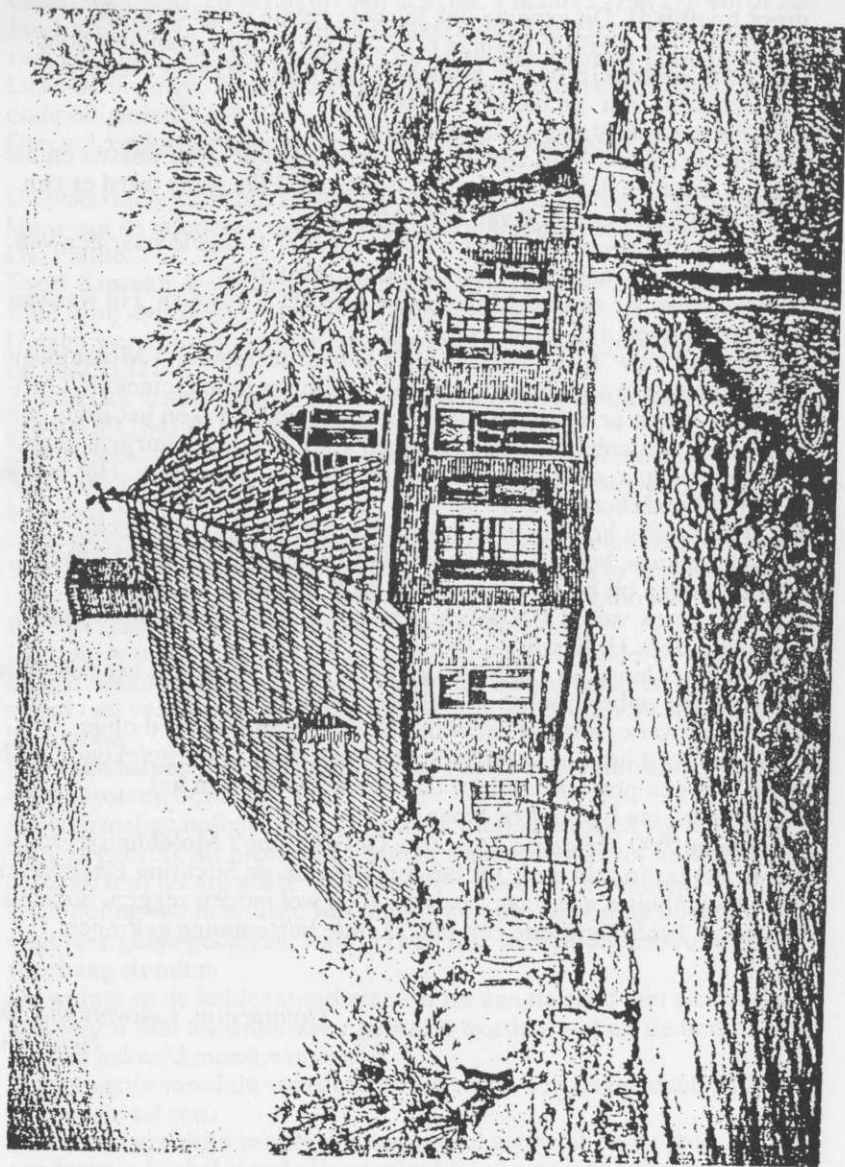
Voordat het huisje in 1967/1968 gerestaureerd werd, was het een dicht getimmerde onbewoonbaar verklaarde woning.

Na de renovatie, waarbij het voor een deel opnieuw werd opgetrokken, werd het huisje tot 1980 bewoond door ondergetekende en familie met een potterie en door de heer B. de Wit van het Stenenmuseum bij het Los Hoes.

Hierna in 1990, stelde de gemeente Ootmarsum 't Molenhuisje, zoals wij in het begin schreven, ter beschikking van de Stichting Heemkunde. Het Molenhuisje met haar, zoals wij toch wel mogen zeggen, boeiend verleden, heeft hiermede een uitstekende bestemming gekregen.

*Ootmarsum, Louwmaand 1992
Henk Eweg*

Den hef zien' hoesebreef verleurn'

Molenhuisje, getekend door Gerard van Haeften (1895-1951).

1. Besproken in verg.gem.raad O'sum okt. 1967.
2. Andreas Goossens was vrederechter in Ootmarsum.
3. Zie "Watermolens" onder redactie van Hagen en Elling, Oldenzaal 1991.
4. Meer werk van hem is te zien in Prov.Museum Zwolle.
5. el = oude lengte-eenheid: 0,688 m.
6. Copy van akte aanwezig in archief Oudheidkamer Twente, Enschede.
7. Over deze brief is verder niets bekend.
8. Zie C.J. Snuif, blz. 354 van "Verzamelde bijdragen tot de geschiedenis van Twenthe", Hengelo/Schiedam 1975.
9. De grachten werden omstreeks de 14e en 15e eeuw gegraven. Zie Formsma, Oud-Archief Ootmarsum, Assen 1942.
10. Zie Archief van Rhenen in Rijksarchief Arnhem, Nr. 113-240.
11. Zie voor de geschiedenis van het huis Ootmarsum: Eweg en Morshuis, Riddergebroeders, Horigen en Heren", Ootmarsum 1991, uitgave Stichting Heemkunde.
12. Zie "de Overijssels Wateren" Staring 1848, Uitg. Stieltjes.
13. Acten aanwezig in archief Oldenzaalsche Oudheidkamer, nr. OK 287.
14. Oliemolen - molen voor het pletten van lijn- en raapzaad.
15. De Caroli-gulden stamt uit de tijd van Karel V, ingevoerd in 1521 met een waarde van 20 stuivers.
16. Zie register Huis Ootmarsum 1770 in archief Oudheidkamer Twenthe in Enschede, nr. SomC23.
17. Aanwezig in archief Oudheidkamer Oldenzaal, nr. OK287.
18. Enclavieren van het latijnse inclavare = insluiten. Verg.enclave.
19. Aanwezig in foto-verzameling van St. Heemkunde, O'sum.

Alles veraandert

Hee zat bie zien'n zön in de waag'
Met 'n nös haost tengn de roetn
Gaf gin acht op wat de jong al' zèè
Keek stil, verbaasd nao boetn'

Hee har earst geels nich met willn gaon
Har't d'r nich zoa drok op had
Mear de klèèndochter was kons ja trouwd
En woon' noe in de stad

Het was déé stad waor e jaornlaank
Ziene beest' nao 't maarkt har daon
En daorum har hee mear beslott'n
um nen middag met te gaon

Hee veurn' ower dezölde straot
Waor e met peard en waage gung
En keek daor slagmaols in 't roond
Of e wat bekèènds opvung

Bie dee kruusing met nen zaandweg
Was noe ne drokke straot
Waor 'n lempke zèè: Hier hoal ie stil
Want 't lempke dat was road

Jao, vrooger stun hee hier ok stil
Gung te voot dan op den weg
Um eff'n 't leste ni'js te heurn
Van Teun-boer ower de heg

'n Zaandpad was ne asfalstraot
Ginne heg en ginnen Teun
En wieder kreeg hee ok gin kaans
Want 't lempke wedn greun

'n Endke wieder wus hee 'n café
Bie dee gindse beume, daor
stun op de henweg koffie aajt veur hem
en werum nen borrel klaor

Noe haddn dee leu de gedien' dicht
In 't road stun argens "BAR"
Hee vreug zich oonder 't veurbie gaon of
Of hee daor nog wat an har

En dan dat maarkt, hee kenn' 't alleen
vol volk en ok vol beest'
Dat volk dat was d'r noe nog wa
Mear auto's wadn' d'r 't meest'

Ziene klèèndochter kwam hem temeut
't Wicht was greujd as koal
"Ach ja", dach toen de oale baas:
"t Veraandert ok al'maol".

Ben Morshuis

"Ie möt oe wettn te behelpn", zèè de boer, toen roakn hee hegg'nloaf in de piep

De Duitse Orde

De Utrechtse Balije van de Duitse Orde gedurende de eerste eeuwen van haar bestaan

Lezing gehouden door Mr. J.H. de Vey Mesdagh, archivaris van de Ridderlijke Duitse Orde, Balije van Utrecht, ter gelegenheid van de viering van het 25-jarig bestaan van de Stichting tot bevordering van de heemkunde van Ootmarsum en omstreken op zaterdag 18 mei 1991.

Tijdens de eerste grote kruistocht (1096-1099) had Godfried van Bouillon en zijn kruisvaarders Jeruzalem en het heilige land veroverd. Een 90 jaar later werd vrijwel alles weer heroverd door Saladin, de sultan van Egypte en Syrië. Alleen om de stad Akko, de sleutel tot het heilige land, werd nog gevochten. Dit alles veroorzaakte een geweldige beroering in de toenmalige westerse wereld. Keizers en koningen, zoals Frederik Barbarossa, Philip August en Richard Leeuwenhart, maakten zich op tot een tegenactie. De derde kruistocht (1189-1192) ging van start. Deelnemers waren Duitsers, Engelsen en Fransen, maar ook Friezen, Geldersen, Hollanders en Vlamingen onder hun respectievelijke graven.

Het resultaat was dat Akko werd bevrijd, maar Jeruzalem niet. Wel waren de kruisvaarders doorgedrongen tot voor Jeruzalem, waar Richard Leeuwenhart een bestand kon afdwingen waarbij de heilige plaatsen werden vrijgegeven voor bezoek door de pelgrims.

Tijdens de gevechten om Akko had zich nog een ander bijzondere gebeurtenis voorgedaan. Duitse kooplieden uit Bremen en Lübeck, die met hun schepen de kruisvaarders bevoorraadden, hadden bij het slagveld een veldhospitaal met zeildoek van hun schepen ingericht. Zo trad een groep Duitse burgers aan die eerste hulp verleende aan de slachtoffers, die lagen te creperen op het slagveld. Na de bevrijding van Akko werd het hospitaal naar een gebouw in de stad overgebracht en de verzorging der zieken en gewonden overgenomen door een groep Duitse geestelijken. Vooruitlopend op de herovering van Jeruzalem noemden zij zich aanvankelijk de broeders van het hospitaal van Sint Marie der Duitsers in Jeruzalem. In 1198 werd aan deze broederschap een militair-ridderlijk element toegevoegd. Het geheel werd voortaan betiteld als 'Orde der broeders van het Duitse Huis van Onze

Lieve Vrouwe van Jeruzalem', of kortweg de Duitse Orde. Zij bestond in het vervolg uit geestelijk broeders en ridderbroeders, met als opperhoofd een grootmeester. Krachtens de statuten moesten alle broeders de bekende drie geloften afleggen, nl. die van armoede, kuisheid en gehoorzaamheid. De doelstellingen waren bescherming en hulp voor zieken, armen en pelgrims, de verdediging van het heilige land en verbreiding van het christendom.

Na de dood van Saladin werden de heilige plaatsen langzamerhand weer onbereikbaar voor de christenen (tenzij dezen een flink bedrag op tafel legden) en nam de spanning toe. Paus Innocentius riep op tot een nieuwe kruistocht en stuurde afgezanten rond om op te wekken tot deelname. Eén van die opwekkingsbijeenkomsten werd door de pauselijke legaat Oliverius gehouden op een weiland bij Bedum, waar bij zich aan de aanwezigen wondertekenen zouden hebben voorgedaan. Vele duizenden gaven aan de pauselijke oproep gehoor. De vijfde kruistocht (1217-1221) ging van start. Vanuit Holland voer een grote vloot uit, bemand met Friezen, Groningers en Hollanders, maar ook met de graven van Holland, Gelre en Gulick, de bisschop van Utrecht, de koning van Hongarije en een groot aantal Rijnlandse edelen en ridders. Er werd via de Engelse haven Dartmouth en Portugal (waar nog een oefening tegen heidense inwoners plaatsvond) koers gezet naar Egypte om de sultan als beheersers der heilige plaatsen rechtstreeks aan te pakken. De landing vond plaats bij de stad Damiata. Tijdens de strijd om deze stad konden onze voorvaders uitgebreid kennis nemen van het indrukwekkende optreden van de grootmeester der Duitse Orde, Herman van Salza, en zijn heldhaftige ridderbroeders. Velen werden daardoor enthousiast voor de Orde en haar idealen, ook onder de Nederlandse deelnemers. Zo schonken nog tijdens het beleg graaf Adolf van den Berg en Sweder van Dingede Sr. goederen aan de Orde in Gelderland, vnl. in Dieren, Dirck van Altena de kerk te Schelluinen bij Gorkum, Graaf Arnulf van Loon een bedevaartskapel te Biesen, Walter Barthout goederen bij Vught en graaf Willem van Gulick goederen te Koblenz. Nog vele schenkingen zouden in de hierop volgende jaren volgen, zoals in 1231 goederen bij Utrecht, geschonken door Sweder van Dingede Jr., (waarmee de grondslag werd gelegd voor de commanderij Utrecht en de latere hoofdzetel van de gelijknamige balije); goederen in Twente in leen gehouden van de bisschop van Utrecht en overgedragen aan de D.O. (waarmee de grondslag werd gelegd voor de commanderij Ootmarsum), vrijdom van belasting en tolgeden, patronaatschappen van vele kerken en kapellen, heergewaden, memorie- en inkoopgeden e.d., alles ter ondersteuning van de christenen in het heilige land en van hen die oorlog voerden ter ere van God en zorg droegen voor hulpbehoevenden

en zieken, maar niet in de laatste plaats ten behoeve van het zieleheil der schenkers zelf.

Uit al deze schenkingen zijn voortgekomen een 12-tal commanderijen in de Noordelijke Nederlanden en een dozijn commanderijen om Biesen in de Zuidelijke Nederlanden en het Rijnland. De grote schenkingen van de graven van Holland waren niet alleen bedoeld voor het zieleheil, maar hadden ook een politieke bedoeling. Zo streefden zij de oprichting van een eigen balije na waarin de bezittingen van de Duitse Orde in Holland en Zeeland zouden worden verenigd. Daar dit uiteraard ten koste zou gaan van de Balije Utrecht verzette deze zich daartegen met hand en tand en zocht zij steun bij de centrale overheden van de Orde, welke met succes werden bekroond. De Hollandse opzet ging niet door.

De Orde kende toen al wel een hiërarchisch bestuursstelsel. Aan het hoofd stond een grootmeester. Onder hem ressorteerden de meesters (belast met het toezicht op de zgn. landen), onder hen weer de landcommandeurs (belast met het toezicht op een provincie of balije) en onder hen commandeurs (belast met het beheer van de bezittingen, gelegen binnen een bepaalde kring of commanderie, met een centraal huis, het zgn. Duitse huis, waaraan verbonden een convent van broeders en/of zusters, zoals in Nesse in Friesland, en soms één of meer kerken en kapellen, zoals de Sint Pieterskerk in Leiden, de Sint Pieterskerk te Middelburg en de Sint Nicolaaskerk te Utrecht).

Territoriaal gezien vormden een aantal commanderijen tezamen een balije, een aantal balijen een land, en een aantal landen bv. de Duits Ordensstaat aan de Oostzee (lopend van Dantzig tot de Finse golf). De hoofden van deze eenheden werden bijgestaan door een kapittel bestaande uit geestelijke- en/of ridderbroeders. Een der commanderijen in een balije of land kon tevens als hoofdzetel gaan fungeren.

De eenheid waarin de bezittingen in onze streken waren gelegen werd 'partes inferiores' of 'Nederlanden' genoemd. Zij strekte zich uit van Groningen tot Metz en van Mechelen via Keulen tot Münster. Zij vormden aanvankelijk een zgn. Duitsordens land onder een meester, die wisselend zetelde in Welheim, Biesen, Utrecht of Koblenz. Het territorium bestond derhalve uit Nederland, België, een deel van Rijnland, Westfalen en Lotharingen. Aanvankelijk lagen in dit gebied enkele verspreide commanderijen met hun bezittingen. Toen dit aantal in de loop van de 13e eeuw sterk toenam, ontstond behoefte aan kleinere bestuurlijke eenheden.

Zo ontstonden nog in diezelfde 13e eeuw in genoemde Nederlanden de balijen van Biesen (c.1300), Utrecht (c1300), Westfalen (1256), Koblenz (1256) en Lotharingen (1245).

Het was onder Dirk van Holland (landcommandeur 1287-1311), zoon van Willem II (graaf van Holland en later Rooms-Koning), dat deze

ontwikkeling voor Biesen en Utrecht zijn voltooiing kreeg, met dien verstande dat Dirk de functies combineerde van landcommandeur van de balijen van Utrecht, Koblenz en Biesen. Hij fungeerde tot op zekere hoogte dan ook nog als meester der Nederlanden. Tijdens zijn regeerperiode speelde zich ook een aantal dramatische gebeurtenissen af. Zo ging in 1291 na twee eeuwen het heilige land definitief verloren voor de christenheid (tot generaal Allenbey in 1917 tijdens de eerste wereldoorlog een einde maakte aan het Turkse bewind over Palestina) en werd Dirks broer Floris V in 1296 vermoord. In 1334 was Johan van Hoenhorst voorlopig de laatste commandeur die zich meester of commandeur van de Nederlanden noemde.

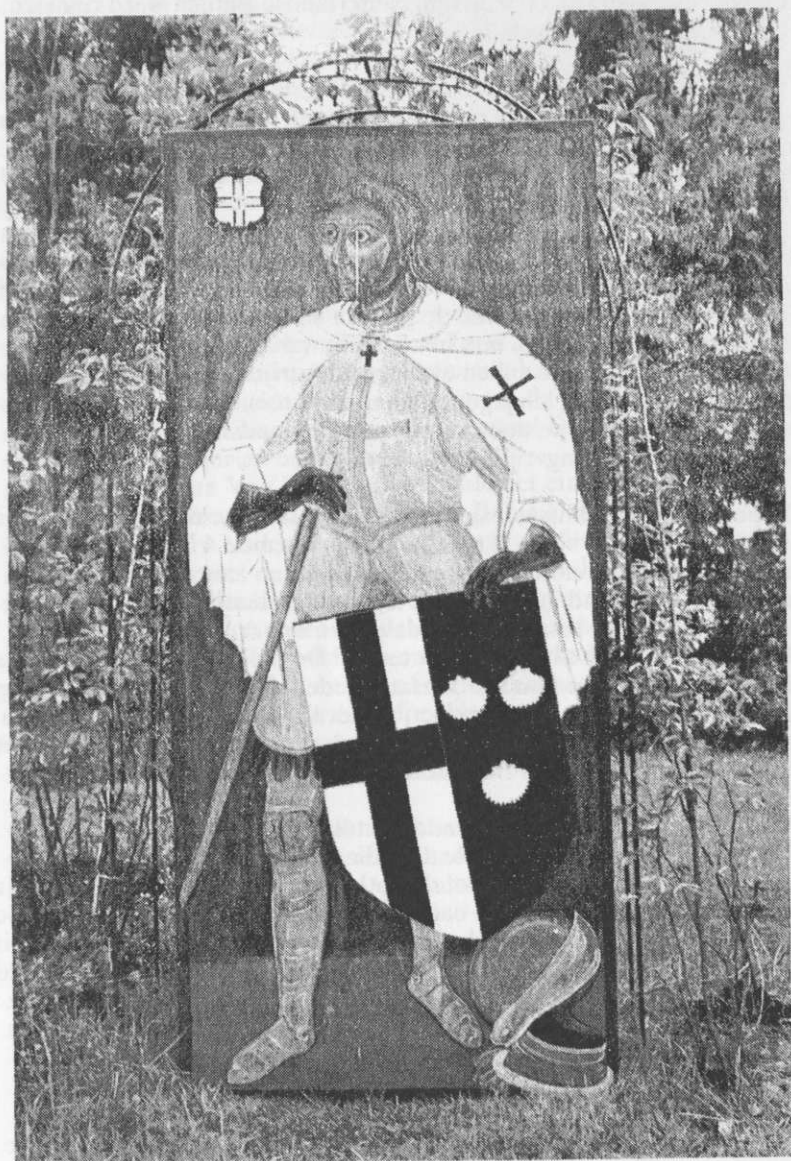
De meester der Nederlanden verdween van het toneel en in zijn plaats kwam de Meester van de Duitse landen oftewel de Duitsmeester als oppergezagsdragers, waaronder sindsdien ook de Nederlanden zouden ressorteren.

Nog in 1347 werd het buiten de stadssingels gelegen en door oorlogshandelingen geruïneerde Duitse Huis te Utrecht vervangen door een nieuw gebouwencomplex binnen de stadswallen. Bouwheer was de landcommandeur Gosen van Garnaer, die zijn sporen als zodanig al had verdiend te Ootmarsum, waar hij als commandeur een nieuwe kapel bij het Duitse Huis aldaar had laten bouwen.

De vanouds bestaande samenwerking tussen Biesen en Utrecht, bevorderd door het regelmatig terugkerende bestuur van een gemeenschappelijke landcommandeur, zette zich ook in de volgende eeuwen voort. Zo werd door Utrecht financiële bijdrage verleend bij de verplaatsing van de hoofdzetel van de Balije Biesen van Biesen naar Maastricht en droeg de Balije Biesen de in haar bezit gekomen commanderij Dieren over aan de Balije Utrecht.

Niet alleen deze feiten getuigen van die samenwerking maar vooral ook de in de 15e en 16e eeuw tussen beide balijen gevoerde correspondentie. Deze geeft niet alleen een uitstekend beeld van die samenwerking, maar bevestigt ook nog eens de vanouds bestaande samenhang tussen de Balijen in de Nederlanden, dan gepersonifieerd in de zgn. 'Vier Nederlandse Lantcomptuers' van Biesen, Utrecht, Westfalen en Lotharingen.

Zij vonden elkaar in hun gezamenlijke moeilijkheden en strijd om hun voortbestaan, die zich vooral in de tweede helft van de 15e eeuw tijdens de ontbinding van het Duitsordensrijk aan de Oostzee en de eerste helft van de 16e eeuw afspeelde. Dit gold ook tijdens de voortdurend wisselende bestuurlijke driehoeksverhouding tussen de balijen Utrecht en Westfalen en de commanderij Ootmarsum, waarbij de oorspronkelijk onder Utrecht ressorterende Commanderij Ootmarsum uiteindelijk werd toegewezen aan Westfalen tot instandhouding van deze wat zieltogende balije.

Een commandeur der Duitse Orde, Herman van Keppel. Op zijn wapenschild het wapen van de Duitse Orde en het familiewapen.
(Afbeelding gemaakt door mevrouw A. Eweg.)

Het voortbestaan van de vier zgn. Nederlandse Balijen werd door de volgende factoren bedreigd:

1. een aantal staatkundige factoren als de geleidelijke ontbinding van het Duitsordensrijk aan de Oostzee, voltooid in 1525, waarbij de grootmeester van het tapijt verdween en zijn plaats werd ingenomen door de Duitsmeester, en de opkomst van de Bourgondische Habsburgers met hun streven naar centralisatie van macht;
2. de toenemende belastingdruk van de zijde van de hoogmeester en Duitsmeester in verband met de strijd met Polen om het Duitsordensrijk, maar ook van de kant van de keizer in verband met diens strijd tegen Frans I en de Turken, van de paus in verband met eveneens de strijd tegen de Turken en met het concilie van Trente, de landsheren met hun 'blijde inkomsten' en eveneens de strijd tegen de Turken, en staten en steden om zich jegens elkaar sterk te maken, en dat alles terwijl de Orde nota bene door keizer, paus en landsheren vanouds het privilege van belastingvrijdom was verleend.

De positie van de Duitsmeester verzwakte naarmate die van de landsheren Karel V en Philips II toenam. De genoemde 4 Nederlandse landcommandeurs sloten hierop met elkaar een aantal verdragen tot wederzijdse bijstand in hun verzet tegen de uitbuiting. Een beroep op ondersteuning van hun verzet bij de Duitsmeester leverde niets op. Diens positie bleek al te verzwakt te zijn. De balijen voelden zich verlaten. Zij dreigden daarom als 'Verlaten leden der Orde' hun eigen weg te gaan. Zover kwam het toen niet, zij het dat het oppergezag van hun overste, de Duitsmeester, langzamerhand moest plaats maken voor dat van hun landsheer en na diens afzwering in 1581 voor dat van de Staten van Utrecht.

Het was niet zozeer de reformatie die tot afscheiding leidde. De balijen Sachsen, Thüringen en Hessen, die al voor 1550 geprotestantiseerd waren, bleven immers tot de katholieke Duitse Orde behoren. In tegenstelling tot genoemde 3 balijen bleef de balije Utrecht juist katholiek. Tekenend was in dit verband bijvoorbeeld dat Alva in 1568 vanuit het Duitse Huis te Utrecht zijn acties tegen de 'rebellens' in de Noordelijke Nederlanden dirigeerde. Hij stelde kennelijk vertrouwen in deze instelling. Wel bracht de reformatie mee dat het aantal roeping om geestelijke of priester te worden hard terug liep. Dit had ook zijn uitwerking op de toetreding van geestelijken tot de Balije van Utrecht met zijn vele kerken en kapellen. Sindsdien veranderde de Balije Utrecht langzamerhand van een gemengd geestelijke en ridderlijke orde in voornamelijk een ridderlijke orde.

Zelfs de scheuring tussen Noord- en Zuid-Nederland (met haar unie van Utrecht en unie van Atrecht) in 1579 bracht geen wijziging ten aanzien van de Balije Utrecht.

Jacob Taets van Amerongen liet zich in dat jaar in het ambt van landcommandeur bevestigen door Philips II en de Duitsmeester. De afzweering van Philips II en de inname van diens plaats door de Staten van Utrecht als oppertoezichthouder op de Balije bracht echter wel verandering mee. De Staten beletten de landcommandeur voortaan deel te nemen aan het Generaal Kapittel in Mergentheim, de hoofdzetel van de Duitsmeester, en bepaalden dat er na het overlijden van de rooms-katholieke landcommandeur Bloys van Treslong een protestant in diens plaats moest komen. De eerste protestante landcommandeur werd in 1619 Jasper van Lynden. Deze forse actie van de Staten was waarschijnlijk een reactie op de in Bohemen losgebarsten godsdiensoorlog, die de verschrikkelijke nederlaag van de protestante 'winterkoning' meebracht, en tevens de praktisch geheel Duitsland verwoestende 30-jarige oorlog inleidde.

De benoeming van Van Lynden betekende het einde van de toch al zwakke invloed van de Duitsmeester. De Balije Utrecht was van een internationale een Nederlandse instelling geworden, weliswaar nog niet de jure maar wel de facto los van de rest van de Orde.

Het feitelijke afscheidingsproces werd in de kapittelvergadering van 10 november 1637 voltooid toen daar overeenkomstig de wens van de Staten van Utrecht werd besloten aan landcommandeurs en commandeurs voortaan vrijheid te verlenen tot het aangaan van een huwelijk. Deze schending van één der hoofdbeginselen der Orde veroorzaakte een volledige verwijdering tussen de Orde en de Balije van Utrecht. Niettemin telde het kapittel nog tot ca. 1650 rooms-katholieke commandeurs.

De Duitse Orde en haar idealen hebben het tenslotte niet begeven en worden in Nederland voortgezet en hooggehouden door de nog altijd bestaande Utrechtse Balije van de Duitse Orde.

'n Präötke met Loei Johannink

Voor ons jaarlijks "Präötke" gingen we dit keer naar Loei Johannink, als fietsenmaker voor Ootmarsum en verre omgeving een begrip. In eerste instantie hield hij de boot af. "Ach, wat kan ik oe noe vertellen", was zijn reactie, maar na enig aandringen en met behulp van zijn echtgenote stemde hij toe.

L.M.G. Johannink werd op 8 januari 1921 geboren aan de Dwarsstraat waar nu zijn zoon Peter de zaak heeft.

Het was een winkel/woonhuis met daarachter een tuin.

"Moeder zette de kinderwagen vaak in die tuin onder een grote kastanjeboom. Er viel dan met enige regelmaat zo'n kastanje in de wagen.

Pas nadat de bureu een paar keer de opmerking hadden gemaakt, dat ik zo vaak hilde, had moeder in de gaten, dat ik telkens zo'n kastanje tegen mijn hoofd kreeg".

Het winkelpand was in tweeën verdeeld door een lange gang en de familie Johannink had zo z'n eigen benaming aan die twee winkelfdelingen gegeven. Links van de gang, dus aan de kant van Stroot was de "Sukerkaant", waar hoofdzakelijk kruidenierswaren werden verkocht; het was moeders' afdeling.

Rechts van de gang werd de "Iezerkaant" genoemd. Daar werden artikelen verkocht als spijkers, sloten, hang- en sluitwerk, maar vreemd genoeg ook sigaren en pijpen. "De muur aan de Iezerkaant bestond nog uit vlechtwerk, aangesmeerd met leem", weet Loei zich nog te herinneren.

Dan bevond er zich achter de iezerkaant nog een ruimte waar fietsen werden gerepareerd en onderdelen werden verkocht.

"De overkant, waar nu de rijwielhandel en werkplaats is, was toen een smederij. Daar oefenden mijn grootvader en oom Hendrik het vak van hoefsmid uit".

Maar dat pand werd reeds in 1926 verbouwd.

Noe nich ower praotn; d'r is tevöl dak op't hoës

Loei Johannink, zoals Ootmarsum hem kent: efkes ne fiets oetprobearn.

Jacht

Een speciale afdeling was er voor de jacht ingeruimd. Johannink had namelijk vergunning om jachtpatronen te verkopen. "We moesten welkelijks in drie-voud de voorraad op het stadhuis opgeven", vertelt Johannink. Jagers uit Ootmarsum en omgeving kochten bij Johannink hun patronen en brachten later hun jachtbuit er naar toe. "Wij kochten dan van hen konijnen, hazen en fazanten op. Soms lag een groot deel van de winkel vol", vertelt hij. Dat wild werd dan in manden gedaan, die met een zak werden dichtgenaaid om dan meegegeven te worden met de vrachtboer.

"We stuurden het wild altijd naar dezelfde poelier, P.J. v.d. Zijen, Javastraat 271, Den Haag. Ik heb dat adres zo vaak opgeschreven, dat ik het nog zonder mankeren kan opnoemen".

Ook kocht Johannink kievitseieren. De boeren brachten die, waarbij ze de dingen onder de pet bewaarden. "Een grappig gezicht", vond mevrouw Johannink, die dat ook wel eens zag.

"Als vader de eieren had geschied (onderzocht of ze ook al waren aangebroed) dan werden ze verkocht. Burgemeester Schimelpenninck van der Oye was een liefhebber van kievitseieren. Hij woonde toen nog op de Kuiperberg".

Buren

Loei Johannink kan zich nog vrij goed een aantal burenen herinneren. Zo woonde links naast hen een doosjesmaker. De naam is hij vergeten, maar het was familie van Gait Hofsté. Dat huisje kocht Johannink sr. er bij en richtte het in als magazijn. "Het is nu de speelgoedafdeling", maakt L. Johannink duidelijk. Daarnaast, dus waar Jos Stroot nu woont, woonde aannemer Velthuis en later Aan de Stegge. Aan 't Pläske woonden achtereenvolgens "Wassche-Hanna", Sanders (later Keupink) en Eschendal.

Scholen

Loei Johannink ging naar de openbare lagere school aan de Oostwal, waar hij zich nog onderwijzers herinnert als de meesters Bolmer, Wilms en van der Hout en juffrouw Sophie Schulten. "Toen de Jongensschool (Scheepersschool) was gebouwd, heb ik daar nog één jaar en één maand les gevolgd en ben toen naar de ambachtschool in Almelo gegaan, waar ik de opleiding voor smid/bankwerker volgde". Samen met o.a. Johan Smellink en Johan Steinmeijer stapte hij elke morgen weer of geen weer om kwart over zeven op de fiets. Na de ambachtschool kwam Loei meteen bij zijn vader "in de zaak", zoals dat tegenwoordig heet. "Voor mij betekende dat "in de werkplaats", waar ik eerst de eenvoudige reparaties moest verrichten, zoals banden plakken". Hij volgde daarbij ook de cursus voor het Middenstandsdiploma; deze werd toen op de Jongensschool gegeven door H.J.J. Maaijor uit Oldenzaal.

Lakken en biezen

Loei heeft het repareren van fietsen van zijn vader geleerd. "Als er tegenwoordig iets aan de fiets kapot is, dan moet er meteen een nieuw onderdeel aan. Is er één trapper stuk, dan is die ander ook ineens niet goed meer en worden er twee nieuwe trappers aangezet. Dat was vroeger niet het geval. Was er van een trapper een rubbertje kapot, dan werd alleen dat rubbertje vervangen".

Een specialiteit van Johannink was het lakken en biezen van een fiets. Loei weet het gehele proces nog haarfijn te beschrijven en zou het waarschijnlijk nog precies zo kunnen uitvoeren als toen.

Allereerst werd de fiets helemaal uit elkaar gehaald tot in de kleinste details, zoals kogeltjes en spaken. Dan werd de oude lak eraf gebrand en werd alles met petroleum gereinigd. Nadat de grondlak was aangebracht werd de fiets in de oven gezet, waar hij vijf uur bleef. Die oven

stond op de verdieping. Hierna werd het frame licht geschuurd, in de zwarte grondlak gezet om weer voor ruim vijf uur in de oven te verdwijnen. Pas na opnieuw een schuurbeurt konden de glanslak en de biezen worden aangebracht. Hierna moest de fiets nog eens twaalf uur in de oven.

Daarna moest alles weer in elkaar worden gezet en was de fiets klaar. Kosten van dit alles f 15,-!!

"De prijzen kun je niet met die van tegenwoordig vergelijken", zegt Loei. "Ik plakte nog banden voor vijftien cent".

Aan de "lak- en biesperiode" herinnert nog het opschrift op de winkel in de Dwarsstraat.

Altijd "effn"

Het repareren van fietsen ging in feite de hele week door, inclusief op zondag. Het was de gewoonste zaak van de wereld, dat de mensen, voordat ze zondags naar de kerk gingen, de fiets even bij Loei Johannink in de werkplaats brachten. "Loei wi'j d'r effn 'n paar ni'je speekn inzettn en den linker trapper piept zo".

"We waren zondags regelmatig tot twaalf uur 's middags bezig; de eigenaar van de fiets zat dan binnen bij ons koffie te drinken", vertelt Loei. Maar dan werden ook inkopen gedaan: kopjes, schoteltjes, rozenkransen, beeldjes, noem maar op.

Verder was de zaterdagmiddag altijd erg druk; dan gingen de mensen biechten.

"Loei wi'j 't ventiel effn naokiekn en doot mie ok effn 'n lemke in de koplaamp. Ik kom nao t' biechtn wa wear".

Loei Johannink: "Het was altijd "effn" bij iedereen. Maar dat liep wel op".

Loei heeft ook met personeel gewerkt en noemt daarbij H. Meenderink, A. Vos en W. Mentink.

Oorlog

Aan de oorlog heeft de 71-jarige ook zo zijn herinneringen. Prettige, maar ook minder aangename.

Zo kwamen de Duitsers eens met het bevel dat alle nieuwe fietsen moesten worden ingeleverd. Zij moesten rijklaar zijn, maar ze vertelden er bij dat er niet meer behoefde aan te zitten dan strikt noodzakelijk was. "We hebben daarop de pakjesdrager, bellen, lampen en dergelijk eraf gehaald; hadden we dat nog", herinnert Loei zich.

"Eens kregen we een tip dat iedere fiets zou worden gevorderd. We hebben toen alle klanten gewaarschuwd dat ze hun eigen fiets moesten

ophalen. Ook hebben we er een paar in het kippenhok van Aan de Stegge verstopt", vult mevrouw Johannink aan. Zij durfde het ook aan om bij de Ortskommandant twee fietsen terug te halen, die soldaten van enkele meisjes hadden afgepakt.

In het begin van de oorlog ging Loei naar Enschede om er zijn vakdiploma te halen, maar toen de school bij het grote bombardement was vernield, volgde hij een schriftelijke cursus bij PBNA. Na verloop van tijd moest hij in Wageningen examen afleggen. Hij reisde via Arnhem, waar zijn tante woonde. Zij was de tweede echtgenote van de vader van mevrouw Johannink.

Het was dan ook niets bijzonders dat zij met Loei, nadat deze met zeer goed gevolg het examen had afgelegd, naar Ootmarsum ging op vakantie.

Het verblijf zou echter langer duren, dan de bedoeling was. Haar woonplaats, Arnhem werd namelijk gebombardeerd en zij kon niet meer terug.

Het langere verblijf was voldoende om elkaar beter te leren kennen.... In 1950 trouwden ze en gingen eerst wonen aan de Almelsestraat 49. Zes jaar later werd de zaak overgenomen.

Butagas

Het woord Butagas zal velen nog bekend in de oren klinken. Al vóór de oorlog werd dat gebruikt voor verlichting.

"Vooral de boeren die buitenaf woonden, hadden geen electriciteit. Voor verwarming en het koken, gebruikte men hout, maar licht was er niet", legt Loei uit.

Een zekere Bakker uit Enschede was filiaalhouder en wilde bij Johannink een verkooppunt inrichten.

"Hij heeft eerst in onze werkplaats de verlichting op butagas aangelegd, zodat ik wist hoe het werkte. Daarna kon ik zelf de boer op", vertelt Loei. Het bezorgen van een bus gas gebeurde in het begin op de fiets en later met de motor; het leverde Loei één kwartje per bus op. Zo maakte hij ritjes naar Reutum, Oud-Ootmarsum en Brecklenkamp.

Dat alles ligt nu al lang achter hem. Loei doet het wat rustiger aan; is zogezegd aan het afbouwen.

"Maar helemaal stil zitten kan ik niet", zegt hij beslist. De verkoop van fietsen is er niet meer bij, maar Loei heeft nog zo'n 35 rijwielen voor de verhuur.

"En dat is buitengewoon gezellig werk. Je komt met mensen in aanraking en bovendien blijft er altijd wel wat te repareren over".

Zijn eerste, afwijzende opmerking "Wat kan ik oe noe vertellen" heeft Loei zelf weerlegd; hij is een paar uur nagenoeg onafgebroken aan het woord geweest.

Ben Morshuis

Kroniek 1991

januari

- 12 B. Veldboer neemt na 33 jaar afscheid van brandweer
- 19 KPO bestaat 60 jaar
- 29 Ingetogen carnaval wegens Golfloorlog
- 30 Herinrichting Kerkplein e.o. begonnen

februari

- 28 Koperen jubileum pastor J. Mulder

maart

- 6 Commissie: "Heemkunde mag in Molenhuisje blijven"
- 19 Hans Heupink restaureert stoommachines
- 26 Chris Velthuis schrijft wandelboekje
- 27 Klachten over snoeien in beekdal
- 29 Stichting Steun Sportaccommodaties Ootmarsum voor sporthal

april

- 9 Oud-seminaristen na 50 jaar terug in Ootmarsum
- 24 Zalencentrum 't Hogelinde geopend
- 29 H. Schippers Officier in de Orde van Oranje Nassau

mei

- 17 Burgemeester mr. W.P.M. Urlings in Son en Breugel benoemd
- 18 Hulsink bv 60 jaar
- 21 Unieke expositie Heemkunde
- 31 Hulsink bv schenkt waterpartij op Kerkplein

Gleunige wiewe dee stekt 't hoes an vear heuke in braand.

Kleinvee voor de kinderboerderij op het Openluchtmuseum Los Hoes.
Van links naar rechts: H. Veldboer, Minister Andriessen, G. Schulte, echtpaar H. J. Schartman.

juni

- 10 Kleinvee voor weide op Openluchtmuseum Los Hoes
- 26 Gerard Riesmeijer neemt afscheid van Harmonie Caecilia

juli

- 26 VVV bestaat 90 jaar
- 26 Oriënteertafel bestaat 65 jaar
- 26 Opnames Ontdek je plekje in Ootmarsum

augustus

- 12 Feestelijke opening Kerkplein
- 13 Picknick ter gelegenheid van 90-jarige VVV; ruim 2000 mensen
- 15 Notariskantoor Vrielink gaat naar Denekamp
- 19 Eerste spade in de grond voor bouw sporthal
- 20 Melchior Winhof-mavo bestaat 25 jaar

Picknick t.g.v. het 90-jarig bestaan van de VVV. Op de foto o.a. Ben van Benthem, Fien van Benthem, Riky Exterkate, Harry Exterkate, Tonny Groeneveld, Jan van Benthem, Ria van Benthem.

september

- 23 Ootmarsum gaat duivenoverlast bij kerk bestrijden
- 27 Jo Voorpostel 40 jaar bij notaris; koninklijk onderscheiden

oktober

- 7 Clemens Klaas stelt Commanderie-fietsroute samen
- 9 J.M.J. Verbeeten benoemd tot burgemeester van Ootmarsum
- 12 Molenhuisje: 10.000e bezoeker
- 24 Eerste steen sporthal
- 25 W. Polman neemt afscheid; koninklijk goud
- 30 R. Schild (VOD) uit raad

november

- 21 C. Tel (VOD) in raad
- 29 Milieuboxen voor Klein Chemisch Afval
- 30 Hotel de Wiemsel schenkt beeld Midwinterhoornblazer

december

- 6 Herman Veelers maakt mini-oriënteertafels
- 7 Litouwen-project van start
- 18 Gedoogzone voor parkeren
- 30 Dominee A. Wijting verlaat Ootmarsum

Betsy van der Maas biedt Ootmarsum het beeld van de midwinterhoornblazer aan. Samen met burgemeester J. M. J. Verbeeten wordt het onthuld.

2010

2010: de laatste jaren van de 20e eeuw, het jaar van de VVD, het jaar van het einde van de 20e eeuw.

- 1: C. de Vries (VVD) is raad
- 8: A.M. Verbeek (VVD) is raad
- 12: M. de Vries (VVD) is raad
- 24: Eerste stier op de af
- 25: W. de Vries (VVD) is raad
- 30: R. de Vries (VVD) is raad

november

21: C. de Vries (VVD) is raad

29: 14e

30: 14e

Hee zöp in 'n jenever as 'n kalf in de zeute melk.

